

2428
192
935

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

TANÜGYI FOLYÓIRAT
FELELŐS SZERKESZTŐ

VICSAY LAJOS

állami polgári iskolai tanár

TARTALOM

December

Boldog új esztendőt! — Kínizsi Andor: Télkirályfi bevonulása. (Vers.) — Fegyelmzés az „új iskolában.” — Mintatanítások. Hogyan keletkezik az eső? A tanítás vázlata. A tanítás kidolgozása. (Vicsay Lajos.) — Szilágyi Gyula: Zenés tornagyakorlat. Szabadgyakorlatok. — Szavalókar. Gyökössy Endre: Lesz még országunk... — Szülői értekezlet. Ép testben ép lélek. (R. K.) — Szomorú Árpád: Magyar nóta. — Mesedélután. Szilveszter bácsi tanácsa. Új-év köszöntése. Igazmondó János. Gónosz Pista. A nagyraevágó leány. Jóska, meg Pista. — Népművelési előadás. A szövetkezetek. — Magyarország természeti és művészeti kincsei. — Mit kell tudni a gázháborúról? A gázharc keletkezése és jelentősége. — Gyakorlati fogások és eljárások. (K. J.)

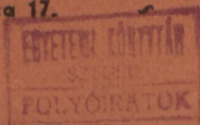
1935

KIADÓHIVATAL:

Szeged,
Kálvária uccá 5.

Szerkesztőség : Madách uccá 17.

Előfizetési ára egész évre 6 pengő

Kísérje figyelemmel legközelebbi számunkat:
meglepetés lesz!

Hármas beosztású elemi iskolai értesítő előfizetőink részére 100-írt 14 p-ért kapható.

Laprendelést, könyvrendelést és előfizetést a következő címre kérjük küldeni:
Gyakorlati Pedagógia kiadóhivatala

Szeged, Kálvária ucca 5.

Tisztelt Kartárs Ur!

Olvassa át és amennyiben a lapra ennek dacára sem óhajt előfizetni, úgy kérjük annak mielőbbi visszaküldését, mert ellenesetben **előfizetőnek tekintjük.**

Esetleges félreértések elkerülése miatt tisztelettel értesítjük, hogy a *Gyakorlati Pedagógia* számaiban közölt költemények, dalok, előadások, előadásra alkalmas szindarabok, stb. előadási jogát a szerzői jog értelmében mindazok megszerezték, — külön engedély kérése nélkül is, — akik lapunkra, a *Gyakorlati Pedagógiára* előfizettek, vagy előfizetési szándékukat közölték kiadóhivatalunkkal (Szeged, Kálvária-ucca 5. sz.). Másokkal szemben minden jogot fenntartunk.

1935. december 20.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

T A N Ü G Y I F O L Y Ó I R A T

Kiadóhivatal: Szeged, Kálvária-u. 5. Szerkesztőség: Madách u. 17.

Boldog új esztendőt!

A végtelen Idő századokat mutató óráján ismét lepergett egy rövidke pillanat: nekünk egy esztendő. Igaz, magával viszi életünk egy esztendejét, de nem sajnáljuk mégsem, könnyedén bucsuzunk tőle. Viszi magával gondokkal terhelt napjainkat, sok-sok vágyakban összeomlott tervünket, céljainkat, örömlenket, ha volt, bánatunkat, ami minden napra kijutott bőven. Bucsuzunk hát tőle, s nézzünk bizakodva az új esztendőre, amely titokzatos arcával itt áll már előttünk s beteljesedését várja...

A mi magyar történelmünk ezer esztendeje tele van tragédiákkal. De még ez a tragikus fordulatokban gazdag ezredév sem tud olyan végzetszerű sorsfordulatra rámutatni, amely felérne azzal a gyásszal, melyet a trianoni igazságtalanság jelent számunkra, magyarokra. Területünk kétharmada elveszett egy időre, testvéreink milliói hontalanok lettek szülőföldjükön, üldözöttek azon a földön, amely egy ezredév jogán az övék! Odavesztek magas színvonalu kulturalkotásaink — egyetemtől a kisdudóvóig —, melyeket századok művelődésének munkájával teremtet meg a magyar génusz. Ezek a kulturalkotások vagy megsemmisülnek, vagy magyarságukból teljesen kivetközni kénytelenek. Ez a kivetközés pedig nemcsak a magyarságnak jelenti romlását, de az egyetemes kulturának is, amelynek mi is alkotói voltunk, még hozzá nem is kismértékben!

A mi magyar tragédiánk ezért világtragédia is. Mert nemcsak a mi veszteségünk a magyar kulturintézmények tönkremenetele, hanem az egész emberiségé is. Csodálkozhatnánk-e azon, hogy ekkora sorscsapás sulya alatt, az itthonmaradt magyarság is csaknem összeroppant, életkedve a minimumra szállott volna?

De mi nem roppantunk össze. Szembeszálltunk viszontagságos történetünk folyamán már sok viharral, vésszel s mindannyiszor győztesek maradtunk. Hogyan tudnánk ellankadni éppen akkor, mikor a műveltség olyan magas fokán zudult ránk a végzet sujtó keze, aminő magas kulturfokot soha azelőtt nem ért el nemzetünk! Mire való volna akkor a műveltség, ha nem arra, hogy megacélozza lelkünket a sors csapásai ellen, hogy fenntartsa a nemzet öntudatát, jövőbe vetett hitét, reményét és feltámadásába vetett bizodalmaát!

Igen, mi fel fogunk támadni! Sőt már fel is támadtunk! Tul vagyunk a legnehezezen. Rosszabb végzet már nem jöhet reánk, legyőztük összeroppanásunk démonait s diadalmasan megindultunk újból a feltámadás kulturösvényén!

A tudás, a műveltség, az erkölcsi- és szellemi előhaladás: ezek a mi fegyvereink. Velük harcolva nem bukhatunk el többé, hanem a mélységből, melybe taszítottak, nemcsak napvilágra jutunk, hanem felérünk a haladás legmagasabb csúcsaira is, oda, ahová csak nagy kulturnemzetek s azok is sokszázados fáradozás-sal tudták magukat felküzdeni.

Ebben a kulturális előretörésben, ebben a kulturszomjuságban, ebben a csüggedetlen haladniakarásban döntő szerepe jut a magyar nevelőknek. A magyar nevelőknek lett magasztos hivatása belenevelni a törhetetlen kulturakaratot a nemzet minden fiának lelkébe. Az ő erős kezük tudja csak beleültetni minden magyar gyermekbe, a jövő ragyogó reménységeibe, a magyar öntudatot, a magyar önérzetet, a magyar nemzeti zamat, a magyar rendíthetetlen művelődési törekvés magvait. Ha rendes viszonyok, békés körülmények között is fontos szerepe van a nevelőnek a nemzeti kultúra megalapozásában, egyenesen döntővé válik ez a hivatás olyan kivételesen súlyos helyzetben, aminőbe hazánkat a világháború és annak szomorú következményei sodorták.

Páratlan hivatás. Sok önmegtagadást, sok áldozatot igénylő, különösen amidőn az értékeitől kifosztott, elerőtlenített, leszegényített haza nem tudja azt az anyagi támogatást nyújtani legérdemesebb munkásainak, amely a megélhetés gondjaitól felmentené s így arra képesítené őket, hogy anyagi gondoktól mentesen áldozhassanak magasztos hivatásuknak.

A magyar tanító ma nemzeti hős, aki jobb sorsra érdemes nemzetmentő munkájával szükös kenyéren, nehéz családi gondokkal terhelt, a megélhetés mindennapi nehézségeivel viaskodva kénytelen lelkének szent hitétől megihletve, csüggedetlenül teljesíteni szent hivatását.

Am intőjel kell, hogy legyen ez a felismerés a nemzet sorsát irányítók számára is, hogy azt a társadalmi réteget, amely ma a jobb jövőt, a nemzeti feltámadást, mindnyájunk boldogulásának egyetlen lehetőségét készíti elő, azt minden erejével támogassa, felkarolja, ha feltámadni s élni akarunk!

Ti pedig magyar tanító testvéreim, addig se csüggedjetek! Egy jobb sorsra érdemes nemzet jövője van kezetekbe letéve. A Ti magasztos hivatástok, hogy az új magyar nemzedéket lélekben, testben, erkölcsben, hitben oly erősekké, ellenállókká, acélosakká, kitartókká formáljátok, hogy visszaszerezhessék mindazt, amit eleik szomorú sorscsapások súlya alatt elvesztettek. Visszaszerezzék hittel, erkölccsel, tudással, becsülettel, akarattal!

Ha így cselekedtek, nem fog pusztálba kiáltó szó maradni az a fohász, melyet a gyermekek lelkébe Ti plántáltok bele:

HISZEK MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁBAN!

Szerkesztő.

Télkirályfi bevonulása

Tegnap még lányok jártak az avarban
és buzgón morzézott egy tarka harkály
csupasz juharfa-oszlopok között,
de ma reggelre ő is elszökött.

Most csattog, zúg az erdő, mintha barbár
harcosok lába döngetné a földet
s kósza vadludak riogják vádlón:
éjtszaka itt valakit megöltek!

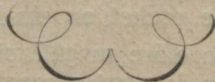
Kihülten fekszik hárságján az Ősz,
ki ellentállt egy friss sereg előtt
s az idegen heroldok ráborítják
meredt testére a hűs szemfedőt.

És im a szél, e hülten harsonás,
új kürtbe fúj: felzeng a hallali
s nagy messzeségből lópaták zúgását,
vad szekérszörgést lehet hallani.

Jön a hódító. Fűrge rabszolgái
kigöngyölik selymes hószőnyegét
és a tavon, hol hullám játszott eddig,
az átkeléshez hidat ver a jég.

S amint fehér lován a Télkirályfi
reszkető bokrok között átüget:
a fák (öreg és fáradt udvaroncok)
mélyen meghajtják kopasz fejüket.

Kinizsi Andor.

Fegyelmezés az „új iskolában”

Ezt a címet alig írhatjuk már le anélkül, hogy az olvasó unatkozva tovább ne lapozzon. Annyit olvastunk már erről a kérdésről, hogy azt hisszük, nincs már róla semmi mondanivaló. A sok közlemény azonban egyáltalában nem tisztázta még ezt a gondolatot. Pedig a kérdés megvilágítása talán sohasem volt olyan időszerű és elsőrangú fontossága, mint most, amikor szélteben-hosszában „új iskoláról”, új iskolai módszerről hallunk beszélni. De a megvilágítás nem lehet valami egyszerű elméleti fejtegetés, hanem annak valamilyen határozott megoldást kell javasolnia arra, milyen legyen hát a fegyelmezés az „új módszerekkel dolgozó” iskolában. Mert a leghatározottabb eszközök nélkül sem mire sem megyünk. Ha körülnézünk zavaros társadalmi éltünkben, úgy érezzük, mintha a föld is megindult volna lábaink alatt. Sehol semmi határozott pont, amihez igazodni tudnánk, semmi biztos cél és eszköz. Nagyon sokan írtak már erről a kérdésről, de csak addig jutottunk mindig, hogy az iskolában így vagy úgy, fegyelemnek kell lennie.

Azon ellenvetések közül, amelyeket a hagyományos pedagógia hívei az u. n. új iskolák ellen hangoztatnak, a legfontosabb a fegyelmezésre vonatkozik. Szerintük a lehető legnagyobb szabadság engedélyezésével együttjár, hogy ajlót nyitunk a rendtelenségnek, az anarchiának, vagy a legjobb esetben is a szabadságnak és a gyermek szeszélyeinek; s ezzel már meg is van pecsételve a sorsuk az új módszereknek, a nagylelkű és ambiciózus törekvéseknek, amelyekből hiányzik a realitás, mert nincsenek tekintettel a sokszázados gyakorlat által keletkezett és meggyökeresedett tapasztalatokkal. Megismétlődik a Rousseau esete, aki az ember veleszületett jóságára, a gyermek természetadta tökéletességére épített, ami bizonyára a legvakmerőbb és legveszedelmesebb utópiák egyike. A szabadság kultiválása ezenkívül rossz előkészítés a felnőtt életére is, hiszen tudvalévő, hogy mai életünk tele van korlátozással, kötelezettségekkel, akadályokkal találjuk magunkat szemben minduntalan s akit a szabadságra nevelnek, az nem tud majd alkalmazkodni a közösséghez és terhére lesz közösségének, az nyügnék tekinti majd az életet. A konzervatív pedagógusok a tapasztalatoknak, az empirizmusnak és a tekintélynek védelmezésével zárják le ezeket az elméltkedéseiket.

Pedig ez csak csupa előre megállapított eszme, amelyek nem igazi tapasztalaton, nem is pontos megfigyeléseken, nem szigorú elveken épülnek. Hiszen a magyar nevelő előrehaladt gondolkozású, fejlett társasérzésű egyéniség, aki a reája bízott gyermekekből szabad, munkás és becsületes embereket akar nevelni. Ámde őt is köti a tanterv és az órarend, azonkívül pedig nagyon gátolja cselekedeteiben annak a félelme, hogy osztályában az anarchia,

a rendtelenség, fegyelmezetlenség fel találja ütni a fejét. Mi lesz akkor?

Hiszen gyakran lehetünk tanui egyes kollégáink kálváriájának, akik sokszor kiváló értelmiségű, jóságos szívű emberek, de akik mégis félénkségük, testi, vagy lelki alkalmatlanságuk miatt nem képesek tekintélyüket fenntartani s a fékevesztett gyereksereg között valóságos pokolban élnek, ahol minden munka, minden nevelés és oktatás valósággal lehetetlen.

Ezt a titokzatos pánikot, zürzavart nagyon sok nevelő, különösen a kezdők átélték. Ez magyarázza meg azt, hogy a gyakorlati pedagógiai kézikönyvek teli vannak tanácsokkal, miként kell fegyelmet tartani. A pedagógusok egyébként könnyedén lemondanak a büntetésnek s a rendelkezésre álló különféle szankcióknak alkalmazásba vételétől: békét akarnak s inkább több, mint kevesebb tekintélyt, az engedelmesség uralmát, inkább a szervilizmust, semmint az anarchiát. Így aztán természetesen a fegyelem, a rend fenntartásának gondja annyira lefoglalja őket, hogy nincsen elegendő szellemi szabadságuk a tulajdonképeni nevelésre, a lelkek megnyerésére és istápolására.

Az u. n. új iskolák még közvetlenebbül, még sürgetőbben kerültek szembe ugyanezzel a problémával, mert ezek az iskolák megengedik a gyermek szabadságát, amit amazok kizárnak.

Az új iskolák a self-government (önkormányzat) elnevezése alatt olyan eljárásokat alkalmaznak, amelyek felszabadítják a nevelőket a fegyelemmel kapcsolatos elfoglaltságtól. Cousinet szavaival élve, a self-government módszere mellett a növendékekre magukra háramlík annak a gondja, hogy a nevelő által megállapított törvények betartását ellenőrizzék és a növendékek maguk hozzák meg azokat a szabályokat, amelyeknek azután engedelmeskednek. Politikai hasonlattal élve, ez az átmenet az abszolút monarchiáról az alkotmányos monarchiára, majd a köztársaságra. A nevelő a maga kezében tartja az oktatást, nevelést, a növendékek pedig átveszik az iskola szervezetét s a tanítás menetétől eltekintve, csakis a maguk által hozott szabályoknak engedelmeskednek. Ez nagyjából a tanulók autonóm fegyelmezésének szervezete.

Különös, vagy legalább is látszólag furcsa dolog, hogy ennek az autonóm fegyelemnek első csirái Amerikában és Angliában keletkeztek, — éppen olyan milliőkben, — ahol a legnehezebbnek, szinte lehetetlennek látszott az iskolai rend fenntartása, ahol azelőtt csak a rendőri segítséggel lehetett rendet tartani és a rombolásokat megakadályozni a tanítók ellen fellázadt osztályokban. Mintha valami kétségbeesett lépéssel az utolsó eszközhöz folyamodtak volna ott, ahol a szokásos módszerek már teljesen hatástalanoknak bizonyultak.

S íme, amint a tanulmányaikban hátramaradt, vagy a rendellenes gyermekek nevelésénél alkalmazott eljárások közül számos elv általános alkalmazása került normális pedagógiánkba is

(többek között pl. a tesztek módszer!) azonképp vált lassanként a fegyelmezésnek ez a különös, addig csak szélsőséges esetekben használt módja az új iskolák rendszeres eszközévé. Ahol a felnőtteknek büntető, megtorló intézkedései ezelőtt csak haragot, ellentmondást, sőt ellenszegülést keltettek, ott a tanulókból szabad választás útján alakult bíróság s az időszakonként egybehívott nagygyűlés, — amely a szabályokat, mintegy a törvénykönyvet megalkotja és azok betartásának ellenőrzésére külön szerveket jelöl ki — nyomban rendet és nyugalmat teremtett.

Pedig ebben a jelenségben tulajdonképen nincsen semmi meglepő, hiszen tapasztalati tény, hogy a gyermekekben az ő kollektív életük folyamán önként kifejlődik a fegyelemnek és a fegyelem szükséges voltának tudata, olyannyira, hogy még a leghevesebb játékaik közepette is beartják. A tapasztalt nevelők számolnak is ezzel a jelenséggel, amikor éppen azoknak a tanítványoknak adnak bizalmi feladatokat (főleg a rendre való felügyeletet), akikben pedig nagy a hajlam a fegyelmetlenségre, a rendetlenkedésre. Ezen kívül az is igazolt tény, hogy még a legerőszakosabb, a leglázgóbb természetű gyermekek is az iskolán kívül alakult játékcsoportokban bámulatosan alkalmazkodnak a megállapított szabályokhoz és a nem ritkán elég kemény utasításokhoz. Mindezek a megfigyelések amellelt szólnak, hogy észszerű dolog a gyermekek érzelmeire építenünk s őket rávezetnünk, hogy hozzanak saját maguk részére törvényeket, szabályokat, amelyeknek követésében aztán egymást ellenőrizzék.

Ha e kis társadalomnak szervezetét vizsgáljuk, a következő alapvető elvet figyelhetjük meg: a tanító abszolút és önkényes hatalmát — amely kívülről származó törvényeket erőszakolt a közönségre, — a gyermekek saját kormányzata váltja fel, amely — a tanító közhenjöttével, vagy anélkül — szabatos és világos törvényekkel állapítja meg, hogy mi szabad és mi tilos a tanteremben, a szünet közben az utcán. Ekként a növendékek ismerik jogaikat, kötelességeiket, valamint azokat a büntetéseket, amelyeknek magukat cselekedeteikkel kiteszik és amely büntetések immár nem a tanító elnéző, vagy szigorú természetétől, vagy szeszélyétől függenek. Azt is tudják a gyermekek, hogy ezeket a törvényeket a többség akaratából módosítani, javítani is lehet.

Ez a törvényhozó és törvénytartalmazó szervezet cikornyázatlanul és komolyan működik mindazokban az iskolákban, amelyekben meghonosították. A törvények megsértésével szemben mindenik növendék élénk fogékonyságot tanusít; mindenki szolidáris a társaival és érdeklődik annak a külső rendnek betartása iránt, amelynek megállapításában ő maga is résztvevett; így a fegyelemnek, a rendnek ez a szabályozása nem elvont képzetek csoportja, hanem élő valóság a gyermek szemében; ez az alkotmány pedig többé nem alkalom a szónoklásra, a szófecsérelésre, hanem kézzelfogható tény, amelyben ő maga is részes, amelynek kialakulásánál neki is megvan a maga befolyása.

A fegyelem megértésének és tiszteletbentartásának legjobb módja: a fegyelem tényleges gyakorlása. Ez a legalkalmasabb eszköz arra, hogy fejlesszük és erősítsük a gyermekekben a társas életnek, valamint a szabadság mellözhetetlen korlátainak tudatát s hogy a mindennapi gyakorlással akaratkifejtésre, önuralomra, felelősségérzetre és együttműködésre szoktassuk a növendékeket.

Ezek volnának azok az előnyök, amelyeket a self-government az iskolában biztosít s amelyeknek jótéteményeiben nemcsak az új iskolák, de a régi, hagyományos iskolák is mind részesülhetnek. A self-government rendszeresítése esetén mindegyre kevesebb gondot okozna a fegyelmezés, mert a gyermek engedetlenkedésének legfőbb indítókai, a tanítói hatalom, beavatkozás, fokozatosan háttérbe szorulna.

A viláért sem akarjuk azt javasolni, hogy máról-holnapra nálunk is vezessék be iskoláinkba ezt a fegyelmező módszert. Nem. A fegyelmezésnek ez a módja inkább a nyugateurópai és amerikai viszonyoknak felel meg. Ne utánozzuk a külföldit, csak azért, mert nem a mienk, mert esetleg rossz lehet, ha a mi környezetünkbe átültetjük. Mindenesetre gondolkozni lehet rajta s talán talán — ha kis időre is — megpróbálni, mi volna megvalósítható nálunk belőle, a mi talajunkban, a magyar iskolákban.

MINTATANITÁSOK

Hogyan keletkezik az eső?

Mielőtt a tanítás részletezéséhez fognánk, szükségesnek látszik néhány szót szólni a kísérletekről. Régebben — nem is olyan régen! — azt követelték, hogy a kísérlet legyen a tanítás kiindulópontja s egyben a tanítás főrésze is. Így aztán a tanuló merőben téves felfogáshoz jutott. Ugy gondolta, hogy bizonyos természeti törvények valóban léteznek ugyan, de ezek csak mesterséges, sokszor igen körülményes módon bírhatók színvállásra, különleges eszközök és kísérletek alkalmazásával. Ma a természettan tanításának főleg a bennünket környező jelenségek és eszközök magyarázata a célja. Ma már annyira ez a cél, hogy minden egyes tanítási egység ennek a szolgáltatásban áll.

A gyermek feltétlenül akar látni és megfigyelni, de nem színházat akar! Aki csak szemlél, csak néz, — tagadhatatlan, — az is szerezhet tapasztalatokat, ismereteket. De ezt a tudást gyorsabban és könnyebben el is felejtjük, mint ahogyan hozzájutottunk. A tanuló munkája tehát ne idegen gondolatok elfogadásában merül-

jön ki, mert a legnagyobbszerű szemlélés, sőt még az éles megfigyelés sem ér semmit az átélés nélkül: ami pedig mindenkinek saját munkája és cselekvése által valósítható meg leginkább.

Milyen szempontok vezessenek a természettan és vegytani kísérleteknél?

Lehet a kísérlet tanuló, vagy bemutató kísérlet. Előbbi a tanuló, utóbbit a tanító végzi. (Pl. a levegő alkotórészeinek kimutatásánál minden tanuló gyertyával és pohárral maga mutatja ki ezt, vagy csupán a tanító mutatja be üvegharanggal, borszesszel.)

Van azután levezető, vagy igazoló kísérlet. A levezető kísérlet törvény megállapítására való. (Pl. A szabadesés törvénye stb.) Az igazoló kísérlet valamely már ismert tétel (törvény) utólagos kísérleti bizonyítást szolgálja. (Igy pl. a közlekedő edények törvényéből következik, hogy ha az egyik edény szára rövidebb, abból a folyadék felszökik. Ezt szökőkúttal is bemutathatjuk.)

De lehet a kísérlet összetevő, vagy szétbontó is. Ha egy kísérletnek csak egyes jelenségeit vesszük figyelembe és tesszük tanulmányozás tárgyává, akkor szétbontunk. (Pl. amikor a szívókut működése alatt a dugattyu, szelepek és az oldalsó munkáját külön-külön figyeljük meg.) Viszont ha több jelenséget megismerve azokat később összekapcsoljuk, összetevés. (Pl. ismerve a Heron-labdát és a nyomókutatót, ezek összekapcsolása a tűzifecskendő.)

Van tervező, vagy magyarázó kísérlet is. A tervező egy működésben levő szerkezet megértésére irányul. (Pl. a villamos csengőt működése közben vizsgáljuk meg.) Tervező az a kísérlet, amikor lépésről-lépésre haladva, folyton javítva, a jelentkező szükségletekhez igazodva tökéletesítjük eljárásunkat. (Pl. ismerve a légégőkitérjesztés nyomáscsökkentő hatását, szívókutatókat szerkesztünk. Először dugattyút készítjük el. De amint a dugattyút visszanyomjuk, a folyadék is visszamegy, tehát szerkezet kell, amely a folyadékot csak egy irányban engedi közlekedni. Ez egy felfelé nyíló szelep. Most meg a dugattyu meg a víz közé szorult levegőt kell kiengedni. Tehát a dugattyura is felfelé nyíló szelepet kell szerelnünk, stb.)

Természetes, hogy a felsorolt kísérletek közül a tanuló, levezető, összetevő és a tervező tanuló kísérlet az értékesebb. Viszont azt sem lehet mondani, hogy a többi tehát felesleges. Mindenkinek a maga helyén kizárólagos létjogosultsága van és az élő tanítás egyiket sem nélkülözheti. Az egyik csak azért értékesebb a másinál, mert többször alkalmazható és didaktikus szempontból jobban kiaknázható, de bizonyos esetekben egyiket a másikkal nem lehet helyettesíteni.

Tehát nem okvetlenül a kísérletből kell kiindulnia a tanításnak. Ha a tanuló előbbi tapasztalataiból akar megállapításra jutni, akkor a kísérlet csak igazolásra való. Lehet a kísérlet kiindulás

is, de legtöbbször mégis egy, az életből vett jelenség tanulmányozása alkalmával felmerült kérdés megoldásának a vágya kelti életre. Más alkalommal egy gondolatsornak csak egy közbeeső tagja, lehet az egész tanítási menet lezárója is. Egyszóval a kísérlet nem öncél, de nem is mindig kiindulás, vagy a legfőbb rész, vagy legfőbb bizonyíték, hanem a tanításnak csak egyik, bár igen-igen fontos — e s z k ö z e.

Valamennyi kísérlet között természetesen legtöbbet a tanuló-kísérlet ér, amelyet minden tanuló maga végez. Igaz, vannak ennek is hátrányai, de előnyeikhez képest ezek elenyésző jelentőségűek.

A tanuló-kísérleteknél ő maga a saját cselekvéseivel jut eredményre. Mennyivel jobb, ha a tanuló a tanításnak aktív és nem passzív (befogadó) szemlélője. Ha a tanuló adott mozgási, cselekvési vágya nem akadály, hanem elősegítője tanulásának, ha minden érzéke, sok ideggöccsa és izomrostja résztvesz a munkában. Ha a tanuló nemcsak az eszközökben, hanem a jelenség előállításában is résztvesz, amikor saját élménye által a saját lelkében is teremti a kézügyessége, munkakedve, vállalkozóképesége egyaránt fejlődik. Így nem kénytelen elfogadni más gondolkodásának eredményét, másrészt nem is hátríthatja másra a gondolkodási tevékenység kivételét.

Ezzel szemben az sem tagadható, hogy a tanuló-kísérleteknek nehezebb a kivihetősége, az eszközök, megfelelő helyiségek hiánya, az egységes munka, a fegyelem fenntartásának szüksége miatt. A tanuló-kísérlet elfajulhat esztelen játszadozássá, céltalan babrálgatássá és ilyen esetben többet árthat, mint használ. De itt is minden a tanító megfelelő eljárásán, meggondolt vezetésén múlik.

A tanuló-kísérleteknek kétféle módja szokásos. Az egyik az u. n. „arcvonal szerinti“ kísérlet, amelynél valamennyi tanuló ugyanolyan eszközökkel azonos kísérleteket végez a tanító vezetése mellett. Ennél a kísérletnél minden tanuló szemmeltartható és mindegyik akkor és úgy végzi a kísérletet, amikor és ahogyan azt a tanító mondja, mutatja. Hátránya viszont az, hogy a kísérleti eszközökből annyi kell, ahány tanuló van, ami nem mindig vihető keresztül. Hátránya az is, hogy mivel „osztályfoglalkozás“, nincs mindenki személyesen érdekelve és éppugy, mint más tanításnál, itt is lesznek tanulók, akik figyelnek, odaadóan dolgoznak és olyanok is, akik figyelmetlenek és csak a kezük jár, de gondolatuk máshol van.

Sokkal jobb ennél a tanuló-kísérletek másik módja: az u. n. „csoportos kísérlet“, amelynél néhány tanuló egy-egy csoportot alkotva, más és más feladatot végez. Így minden tanuló egyaránt dolgozik, mert személyesen érdekelt fél, viszont a tanító csak egy csoportnál lehet, ami fegyelmetlenségre vezethet.

A kísérleti eszközt és a kísérlet lefolyásának minden részletét meg kell világítanunk, mindennek okát kell adnunk. Ha ezt nem tesszük, sok gyermek utólag fogja megkérdezni az okokat.

A bemutató kísérletnek mindenképen sikerülnie kell. Mielőtt a kísérlet bemutatására sor kerülne, próbáljuk meg, ha pedig valamely kísérlet nem sikerülne az előkészületkor, azt nem is próbáljuk bemutatni a tanulóknak.

Igen értékes termája a kísérletnek a tervező kísérlet, amely-nél a feltaláló munkáját utánozzuk. Ezért, ahol csak lehetséges, alkalmazzuk.

Mondanunk is felesleges, hogy minden kísérlet abszolút veszélytelen legyen. Semmitse céléri nem szabad a tanulók testi épségét kockáztatnunk és éppen ezért minden óvó rendszabályt meg kell tennünk.

A tanítás vázlata

Tanításom tárgya: Hogyan keletkezik a csapadék? Szólanunk kell tehát a víz párolgásáról, a párák lecsapódásáról, köd, felhő, eső (szitáló eső, zápor, felhőszakadás), hó, jégeső, dér, zuzmara, harmatról, a helyi csapadék mennyiségéről és méréséről, a meteorológiai intézetről, száraz és nedves esztendőről, a meteorológiai időjárásjelentésekről. Ezek szerint a tanítás vázlata a következő lesz.

I. Érdeklődés keltés. Mit láttatok reggel az ablakon? (Jégvirágot.) Hogyan került a jégvirág az ablaküvegre? A tanulók elmondják tapasztalataikat. Mivel van fedve a határ? Nyáron is esik hó?

II. A probléma felvetése: Beszéljünk ma arról, hogyan keletkezik a hó?

III. A probléma megoldása.

1. A víz párolgása. Tanulókisérletek.
2. A vízpára lecsapódása.
3. A lecsapódás. Hogyan keletkezik a csapadék? (Rajz.) Felhőfajták.
4. A lecsapódás alakjai: eső (zápor, felhőszakadás, szitáló eső), jégeső, dara, hó, harmat, dér, zuzmara. (Jégvirág.)
5. Mennyi a helyi csapadék?
6. Hogyan mérhetjük a csapadékot?
7. A meteorológiai intézet időjárásjelentései.
8. A csapadékmennyiség fontossága a mezőgazdaságban.

IV. Itéletalkotás. A levegőben vízpára van. A meleg levegő kevesebb párát bír el. A lehűlő levegőben a pára vízcseppé alakul és lecsapódik. Csapadék csak akkor keletkezik, mikor a levegő lehűl. Az eső, hó, jégeső, dara, harmat, zuzmara, dér csapadékok. A csapadék mennyiségét mérni lehet. A helyi csapadék ismerete fontos a gazdának. Az időjárásjelentés figyelmezteti a gazdát a várható időjárásra. Ehhez alkalmazza munkáját.

V. Begyakorlás, alkalmazás. A tanulók megfigyelik és mérik a helyi csapadék mennyiségét. (Felváltva hetenként, vagy naponként s az egész osztály jegyzi.)

A tanítás kidolgozása

I. Érdeklődés-keltés. Mi van az ablakon? Hogyan kerül az ablakra a jégvirág? Mit csinálnak a tanulók az ablakon télen? Miért lehet rajzolni az ablakra? Nyáron is lehet rajzolni rá? Nyáron miért nincs az ablakon jégvirág? (A tanulók elmondják élményeiket és tapasztalataikat, közben rátereljük a beszédet a hóra és a jégre is.)

II. A probléma felvetése. (Célkitűzés): Mit gondoltok, gyermekek, hogyan keletkezik az eső, a hó? Beszéljünk ma erről.

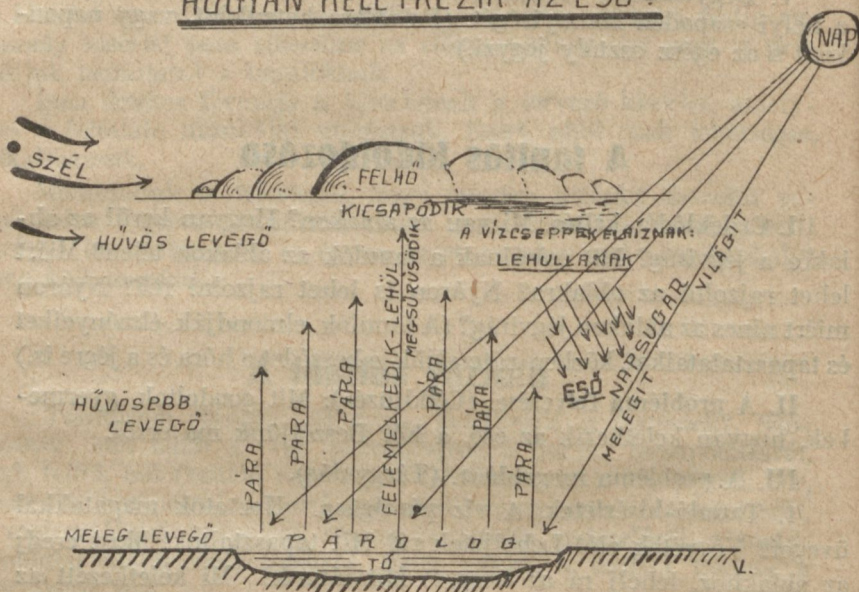
III. A probléma megoldása. (Tárgyalás).

1. Tanuló-kísérletek. A víz párolgása. Hoztatok magatokkal üveget? Vegyétek elő! Leheljétek rá! Mit tapasztaltok! Most eredj az ablakhoz, lehelj rá az üvegre! Mit látunk? Mi keletkezett az üvegen? Miért homályosult el az ablaküveg? Most nyisd ki a belső ablakszárnyat s lehelj a külső táblára! Mit tapasztalunk? Homályos lett-e a ti üvegdarabotok a ráleheléstől? Miért lett homályosabb az ablaküveg? (A tanulók bizonyosan kitalálják, hogy a leheléstől.) Dehát akkor miért nem lett homályos a ti üvegetek is? Miért csak az ablak üvege? Megállapítjuk, hogy az ablaküveg hidegebb, ezért lett homályosabb, párásabb. Minden levegőben van pára? A párából lett homályos az ablaküveg.

2. A vízpára lecsapódása. Mi a pára? Vizsgálj. Mit láttatok otthon, amikor édesanyátok a tűzhelyen vizet melegített? Mi keletkezett a fedőn? Honnan került a fedőre a víz? Mi párologtatta el? A meleg. A tavak, folyók, tengerek vize is párolog. Mi adja hozzá a meleget? A nap. Minden levegőben van vízpára, de a meleg levegőben kevesebb (nem homályosodott úgy be a belső ablaküveg, mint a külső), a hidegebb levegő jobban lecsapta a vízpárát az ablaküvegre. Mi kell ahhoz, hogy a levegőben lévő pára lecsapódjék? Hidegebb üveg (hidegebb levegő). Nézzük már most, hogyan keletkezik az eső, meg a hó és a többi csapadék?

3. A lecsapódás. Hogyan keletkezik a csapadék? (Rajz.) Felhőfajták. Mi történik a levegővel, ha lehül? Melyik levegő bír el több párával, a meleg vagy a hidegebb? (A rajzot megbeszéléssel kísérik s együtt dolgozunk az egész osztállyal.)

HOGYAN KELETKEZIK AZ ESŐ?

Hogyan keletkezik tehát az eső? A nap felmelegíti a vizet, az párolog. Amint párolog, fölemelkedik, de ott hűvösebb levegőbe ér, ahol lehül, megsűrűsödik s végre kicsapódik. Ha a levegő lehül, könnyen beáll a párateltség és a fölösleges pára, vagyis vizgőz, apró vízcseppekben csapódik ki belőle, de egy ideig még aztán is a levegőben lebeg. Mi keletkezik így belőle? Felhő. Milyen felhőket láttatok már? Legmagasabban látható a bárányszerű felhő. (A bárányszerű felhőhöz hasonló.) Mikor látható leginkább? Alacsonyabban gomolyog a hirtelen keletkező gomolyfelhő, végre sötétén vonul s az eget teljesen elfödí az esőfelhő.

Mi történik, ha a lehülés tovább tart? Egyre több pára csapódik ki. Hova tapadnak ezek az újabb vízgömböcskék? A felhő lebegő vízgömböcskéihez. Mi történik, ha a felhő vízgömböcskéi már nagyon meghízta? Megered az eső, előbb szemetelni kezd, majd végre megered.

4. A lecsapódás alakjai. De nemcsak eső alakjában eshet le a felhő vize. Mi történik akkor, ha a lehulló eső hirtelen egy nagyon hideg levegőrétegen esik keresztül? A vízcseppek megfagynak. Hogyan ér a földre az ilyen vízcsepp? Jég alakjában. Milyen esőnek mondjuk ezt? Jégeső. Milyen a levegő télen? Hideg. Itt lent is? Milyen lehet akkor fent, a felhők járásánál? Hidegebb. Ilyenkor nem eshet eső, mert már ott megfagy a felhőben s mint hó hulldogál alá a földre. Mikor esik tehát hó? Amikor a levegő fagypont (0 fok) alá süllyed.

De van a kicsapódásnak más alakja is. Olykor a föld felszí-

nén is keletkezik felhő. Hogyan nevezzük az ilyen felhőt? Ködnek. Ha pedig a köd kicsapódik (nyáron, kora reggel a hűvös időben), mi keletkezik akkor? Harmat. Télen is képződik köd? Hogyan nevezzük ennek kicsapódását? Zuzmara vagy dér. Van még egyféle csapadék: a dara. A teljesen meg nem fagyott jeget nevezzük darának. Ez rendszerint több hópihének összeállásából keletkezik. Hányféle tehát a csapadék? Eső, jégeső, hó (dara), harmat, dér.

Melyik fordul elő a mi községünkben? Minden fajtája előfordul. Nyári reggeleken harmat csillog a fűszálakon. Délben csak úgy szikrázik az égbolt, felhőnek nyoma sincsen. Hirtelen felhő kuszlik az égre s megerednek az ég csatornái. Hogyan nevezzük az ilyen hirtelen nyári esőt? Zivatar, zápor. Olykor rettenetes károkat okoz a jégverés. Télen aztán gyönyörű látvány, mikor pelyhezve hull a hó. Máskor ködös a táj, alig látni és zuzmara vonja be fehérre a fákat-bokrokat. Miért rövid a nyári eső (zápor), miért nevezzük szitáló esőnek az őszi esőt? Milyen a levegő nyáron? Mi okozza az esőt? A levegő hirtelen lehülése. Ez azonban nem marad állandó. Ha a levegő lecsapta fölösleges páráját, akkor eláll az eső. Ősszel is ilyen hamar eláll az eső? Milyen az őszi levegő? Ezért esik permetezve, szitálva, de napokig.

5. Mennyi a helyi csapadék? Mit gondoltok, mennyi lehet községünkben az egész évi csapadék? Hogyan tudnánk azt megmérni? Miért nem lehet pontosan megállapítani? Elfolyik, beszivárog, elpárolog. Mikor van eső többnyire nálunk? Mely hónapokban volna rá legjobban szükség? Milyen volt a tavalyi nyár? Mi történt a veteményekkel a nagy szárazság miatt? Szükségünk van-e tehát a csapadékra? Vannak vidékek, ahol sokkal több csapadék van, mint nálunk. Mit gondoltok, milyen vidéken van több csapadék? Miért a hegyes vidéken és a tenger mellett?

6. Hogyan mérhetjük a csapadékokat? Azt meg tudnánk-e mérni, mennyi eső esett egy alkalommal? Hogyan? Kiteszünk egy edényt szabad helyre s azután megmérjük pontosan az esővíz mélységét. Így méri az esőt, a csapadékot. (Az esőmérő szemléltetése. Ha nincs, lerajzolom a táblára.) Felül tölcser, alatta hengeres esőmérővel. A tölcserben összegyűlt vizet a mérőhengerbe öntik, amelyről a csapadékmennyiség milliméterekben leolvasható, vagyis az, hogy a csapadékvíz ennyi mm magasságban állana azon a területen, ha a talaj fel nem szívná, el nem folyna és párologna. Ugyanigy méri a jeget és havat is, de ezeket előbb felolvasztják.

7. A meteorológiai intézet időjárásjelentései. Honnan tudhatjuk meg azt, hogy milyen idő várható? Kinek van otthon rádiója? Mit szoktak ott naponta többször bejelenteni? (Akinak van, bizonyosan megmondja, hogy az időjárásjelentést.) Szokták-e hallgatni az időjárásjelentést? Honnan tudja azt a rádió vezetősége, hogy milyen idő várható holnapra? Az ország minden nagyobb községében, városában vannak megfigyelők, akik a napi időjárást bejelentik egy Budapesten lévő intézetnek. Ez az inté-

zet a Meteorológiai Intézet. Itt összegyűjtik, feldolgozzák a beérkező jelentéseket s azokból megállapítják könnyen, hogy merre felé húzódik az esőzés, merről jön a szél stb. De nemcsak a mi hazánkban figyelik az időjárást, hanem minden olyan államban, ahol műveltebb emberek élnek. Ezek a külföldi meteorológiai állomások egymást értesítik a náluk levő időjárásról s így könnyen megállapítható, hogy merre vonulnak a felhők, hol várható esetleg eső, vagy zivatar.

8. A csapadékmennyiség fontossága a mezőgazdaságban. Mit gondoltok, szüksége lehet-e a gazdának ezekre az időjárásjelentésekre? Miért? Milyen időben jó szántani, vetni, aratni. Ha a gazda meghallgatja a meteorológiai állomás időjárásjelentését, ahhoz alkalmazhatja másnapi munkáját s így nem fordulhat elő vele az, hogy abba kell hagyni a vetést, vagy a szántást az idő rosszrafordulása miatt. Minek köszönhetjük azt, hogy ezt megtudhatjuk? A jó gazda figyelembe veszi a bemondott időjárásjelentéseket is, így sok kártól, időpazarlástól megmenekülhet.

IV. Itéletalkotás. Miről beszéltünk a mai órán? Mi van a levegőben? Honnan kerül a levegőbe a pára? Melyik levegőben van több, melyikben kevesebb pára? Mi történik a párával, ha lehül a levegő? Mivé csapódik ki a felszállott pára? Hogy nevezzük a levegőben szálló páratömeget? Hogyan keletkezik az eső? Milyen felhőket ismerünk? Milyen az esőfelhő? Melyek a csapadékok? Mikor esik az eső? Hogyan keletkezik a jég? A hó? Mi a köd? Hogyan nevezzük a köd lecsapódását? Mi a harmat? Mi a különbség a harmat és a dér között? Mennyi a mi községünk átlagos évi csapadékmennyisége? Elég-e ez? Hogyan lehetne ezen segíteni? (Fásítás stb.) Hogyan mérhetjük a csapadékokat? Hogyan nevezzük azt a hivatalt, ahol az időjárásjelentést készítik? Miért hasznos a gazdának a időjárásjelentés?

V. Begyakorlás, alkalmazás. A tanulók megfigyelik és mérik (háziilag elkészített csapadékmérőn) a napi, heti s egy havi csapadékot.

Házi feladatul feladható kis időjelző házikó készítése. Ez egy kis faházikó, melyben zsinórral (hurral) egy bábu van megerősítve. A csapadékosra hajló időben a zsinór kitágul, akkor a bábu előjön, a szárazra hajló időben a zsinór összehúzódik, amit a bábu eltűnése (behúzódása) mutat.

Vicsay Lajos.

„... Minden kifejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsénk legmélyebb sarkalatja: a kiművelt emberfő.”

SZÉCHENYI.

ZENÉS TORNAGYAKORLAT

Szabadgyakorlatok.

Összeállította: Szilágyi Gyula áll. polg. isk. tanár,
testnevelő tanár.

(Zenéje: Pándy: Magyar tornászinduló.)

I. Gyakorlat.

1. Bal lépőállás hátra, páros karhajlítás mellső középtartásba. (Tenyér befelé.)
 2. Térdelés bal térdre, páros karlendítés magastartásba. (Tenyér befelé.)
 3. Törzsfordítás balra, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér befelé.)
 4. Szünet. (Javító mozgás.)
 5. Törzsfordítás jobbra (előre), páros karhajlítás tarkóra.
 6. Térdnyújtás bal hátsó lépőállásba, páros karnyújtás magastartásba. (Tenyér befelé.)
 7. Bal térdemelés, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér befelé.)
 8. Szünet. (Javító mozgás.)
 9. Bal térdnyújtás szögállásba, egyidejűleg törzshajlítás előre, páros karlendítés mélytartásba. (Tenyér láb felé.)
 10. Törzsnyújtással térdhajlítás hajlított állásba és páros karhajlítás csipőre.
 11. Térdnyújtással jobb kis terpeszállás oldalt és páros karnyújtás magastartásba. (Tenyér befelé.)
 12. Szünet. (Javító mozgás.)
 13. Jobb lábbal szögállás, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)
 14. Negyedfordulat balra, jobb lépőállásba hátra és páros karlendítés mélytartásba.
 15. Jobb lábbal alapállás.
 16. Szünet. (Javító mozgás.)
- (Az egyes mozdulatokat lásd a rajzon: I.)

II. Gyakorlat.

1. Páros karlendítés mellső középtartásba. (Tenyér lefelé.)
2. Bal lépőállás oldalt, páros karlendítés mély és oldalsó középtartáson át magastartásba. (Tenyér befelé.)
3. Bal lábbal kis terpeszállás oldalt, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)
4. Szünet. (Javító mozgás.)
5. Bal mély védőállás hátra, páros karlendítés oldalsó rézsutos

magastartásba. (Tenyér befelé, bal comb párhuzamos a jobb láb-magastartáson át mélytartásba. (Tenyér a láb felé, ujjak a talajon.)

6. Törzsnyújtással térdelés a baltérdre, páros karlendítés magastartásba. (Tenyér befelé, bal comb párhuzamos a jobb láb-szárral.)

7. Páros karhajlítás mellhez.

8. Szünet. (Javító mozgás.)

9. Jobb lábnyújtás oldalt, páros karnyújtás magastartásba. (Tenyér befelé.)

10. Törzshajlítás jobbra, jobb kar csipőre, balkarhajlítás a fej fölé.

11. Törzsnyújtás jobb térdemeléssel bal térdelésbe, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

12. Szünet. (Javító mozgás.)

13. Páros karlendítés rézsutos mélytartáson és mellső középtartáson át magastartásba, egyidejűleg jobb térdnyújtással bal térdemelés. (Tenyér befelé.)

14. Negyedfordulat jobbra (jobb talpon!), bal lépőállásba oldalt, jobb karlendítés mellső közép- és mélytartáson át egyidejűleg bal karlendítéssel oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

15. Bal lábbal alapállás, páros karlendítés mélytartásba.

16. Szünet. (Javító mozgás.)

(Lásd II. rajzon.)

III. Gyakorlat.

1. Páros karlendítés mellső középtartásba. (Tenyér lefelé.)

2. Páros karlendítés hátsó rézsutos mélytartásba. (Felső tartás.)

3. Lábujjállás, páros karlendítés előre magastartásba. (Tenyér előre.)

4. Guggolóállás, páros karlendítés előre a talajra. (Kezek a térdék között.) (Fenti négy ütemet lágyan tartott karokkal végezzük; merőleges lengetés.)

5. Térdnyújtás és törzshajlítás előre. (Ujjak lehetőleg a talajon maradnak: Macskahát.)

6. Törzsnyújtás törzsdöntés helyzetébe, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

7. Törzsnyújtás, jobb lábbal terpeszállás oldalt, jobb karhajlítás csipőre, bal karhajlítás fejtetőre. (Bal tenyér lefelé.)

8. Szünet. (Javító mozgás.)

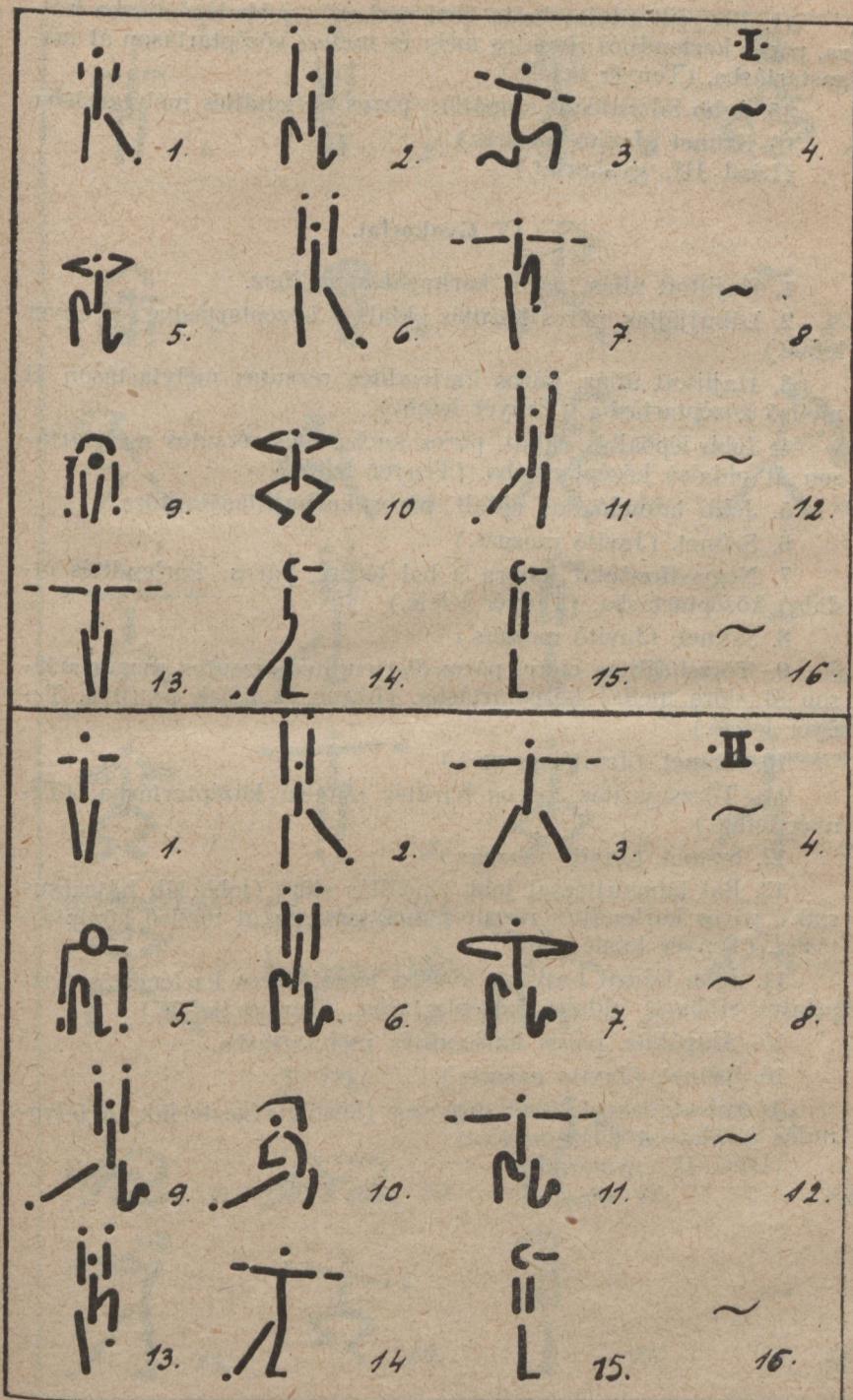
9. Törzshajlitgatás jobbra. (Lágyan.)

10. Törzshajlitgatás jobbra. (Lágyan.)

11. Törzsnyújtás, kartartás csere, egyidejűleg törzshajlitgatás balra. (Lágyan.)

12. Törzshajlitgatás balra. (Lágyan.)

13. Törzsnyújtás, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

14. Negyedfordulat balra (bal sarkon!), jobb lépőállásba hátra, páros karlendítés rézsutos mély és mellső középtartáson át magastartásba. (Tenyér befelé.)

15. Jobb lábzarással alapállás, páros karlendítés mélytartásba.

16. Szünet (Javító mozgás.)

(Lásd III. gyakorlat.)

IV. Gyakorlat.

1. Hajlitott állás, páros karhajlítás mellhez.

2. Lábujjállás, páros karütés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

3. Hajlitott állás, páros karlendítés rézsutos mélytartáson át mellső középtartásba. (Tenyér lefelé.)

4. Jobb lépőállás oldalt, páros karlendítés rézsutos mélytartáson át oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

5. Jobb támadóállás oldalt, páros karhajlítás tarkóra.

6. Szünet. (Javító mozgás.)

7. Negyedfordulat jobbra a bal térdre, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

8. Szünet. (Javító mozgás.)

9. Törzshajlítás előre, páros karlendítés rézsutos magastartáson át előre mellső középtartásba. (Karok és ujjak nyújtva. Tenyér lefelé.)

10. Szünet. (Javító mozgás.)

11. Törzsnyújtás, páros karütés oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

12. Szünet. (Javító mozgás.)

13. Bal lábnyújtással jobb lépőállás előre (jobb láb hátracsúszik), páros karlendítés rézsutos mélytartáson át mellső középtartásba. (Tenyér lefelé.)

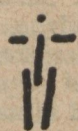
14. Jobb lábbal hajlitott állásba lépés, páros karlendítés (visszaintes síkban), oldalsó középtartásba. (Tenyér lefelé.)

15. Alapállás, páros karlendítés mélytartásba.

16. Szünet. (Javító mozgás.)

A szabadgyakorlatokat négyszer (körül) végeztetjük. A felvétel és alakzat tetszésszerűen.

(Lásd IV. gyakorlat.)

1.

2.

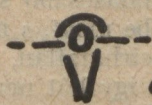
3.

4.

5.

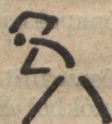
6.

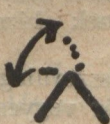
7.

8.

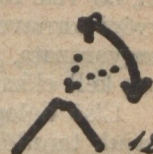
9.

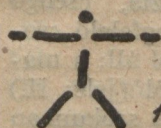
10.

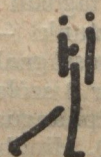
11.

12.

13.

14.

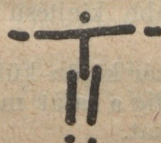
15.

16.

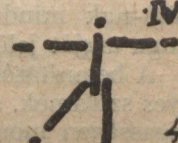
1.

2.

3.

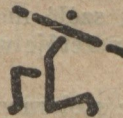
4.

IV.

dobbonítás.

5.

légrésvétele
homonítás.

6.

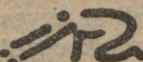
j. m.

8.

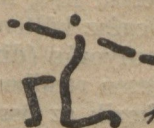
j. m.

9.

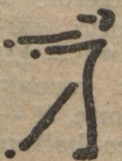
10.

11.

j. m.

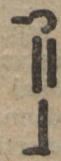
12.

13.

14.

15.

16.

S Z A V A L Ó K A R

Gyököcssy Endre:

Lesz még országunk...

című költeményét szavalókarra átírta: Vicsay Lajos.

A szavalókarról. Ünnepek leghatásosabb száma ma a szavalókórus. Nem új dolog, csak feledésbe ment, s mostani alkalmazása vált időszerűvé. Hatása szinte leírhatatlan, előkészítése nem okoz keresztülvihetetlen nehézségeket, így hát nem lesz időszerűtlen, ha vele foglalkozunk. Ezt a szavalókart március 15-re, vagy az évvégi tornaversenyekre szántuk. Hogy most közöljük, annak az a magyarázata, hogy a gondos előkészítésnek bizony hónapokkal meg kell előznie a kiállást.

Első dolog a szavalókar tagjainak összeválogatása. Összeállíthatjuk tanulókból is, felnőttekből is, akár vegyesen tanulókból és felnőttekből. A lényeges csak az, hogy a tagokat úgy válogatjuk ki, hogy mindenki — akit tagul beválasztunk — tiszta, csengő hangú legyen s közülük három hangmagasságnak megfelelő csoportot alakíthassunk. Minden szavalókar 3 szólamból áll: a magashanguak szólamból (jele: I.), a középhanguakéból (jele: II.) és a mélyhanguak csoportjából (jele: III.). Mindegyik szólamban lehetnek szóló-tagok (jelük: I. szóló, II. szóló, vagy III. szóló). Szóló-nak mindig a szólám legtisztább kiejtésű és legcsengőbb hangú tagját jelöljük.

A betanításánál fontos az, hogy akár külön-külön szólnak az egyes szólamok, akár együttesen, mindig a saját, megszokott hangmagasságon mondják mondanivalójukat.

A szavalókar felállítása a következőképpen történik: a vezetővel szemben áll az I. szólám, balkeze felől a II. és jobbkeze felől a III. csoport. A szóló-mondók mindig szólamuk közepén álljanak. A szavalókar vezetője valami kis emelvényen álljon, hogy mindenki jól láthassa.

A betanítás először szólamonként, s csak azután történik egyszerre. A betanítás menete a következő: olvasó-próba addig, amíg mindenki könyv nélkül meg nem tanulta a szöveget. (Nemcsak a magáét, hanem az egész költeményt!) Ha ez már jól megy, akkor következik a hangsúlyozás (dinamika) betanítása. Csak amikor már mindezzel teljesen rendben vagyunk az egyes szólamok keretében, akkor következik az összes szólamok együttes próbája.

A szavalókarban használt jelek és jelzések a következők: a szünet jele a csillag (*), éspedig annyi másodpercig tartó szünetet jelent, ahány csillag van a szavak között. Tehát ** — két másodperc, stb. A dinamikai részre a következő jelek vannak: pp — pianissimo, p — piano, mf — mezzoforte, f — forte, ff — fortissimo és fff — fortetissimo, ami magyarul: igen halkán,

halkan, közepérensen, erősen, nagyon erősen, legerősebben. A dült és nagybetűk is dinamikát jelentenek. A dült betűs szavak nyomatékosak, a nagybetűvel szedettek kiemelendők. Befejezésül még annyit, hogy a költemény címét és íróját az I. szólam szóló-ja mondja be.

Most pedig itt adjuk a feldolgozott, előadásra kész költeményt.

(Lágyan, elmerengve, érzéssel.)

I.

- I. Szóló: *Volt* egy ország, (mf.)****
 II. *gyönyörű,*****
 III. *drága ország!****
- I. *Ölelte* hegyek koszorúja.*
 II. *Álszelle* földjét büszke**
 II. + III. *négy* folyóvíz,*
- I. *Népe az öröm* dalát fujta.*
 II. *Volt zugó* fényes erdeje,*
 III. *Volt jenyvese* is rengeteg.**
 II. Szóló: *Szenet,**
- I. Szóló: *vasat,**
 III. Szóló: *és aranyat*
 III. *Ontottak bőven* a hegyek.*
- I. Szóló: *Alföldjén szőke* buza ringott;*
 II. Szóló: *Legelt* mezőin gulya,*
 III. Szóló: *ménés;*
- I. Szóló: *Fái gyümölcscsel* roskadoztak;*
 II. Szóló: *Szöllője termett mézzel* édes!*
 II. + III. *MINDENKI***
- I. *talált benne födelet,*
 II. + III. *MINDENKI***
- I. *kapott földjén kenyeret.*
 II. *És volt* világba nyíló kapuja:*
 I. Szóló: *A kékvízű,**
 II. *hajót röpitő tenger.*
- III. Szóló: *Ha nem is volt még a maga ura:*
 II. *Volt a kezében**
- II. + III. *nehéz, büszke fegyver.*
 I. Szóló: *Mert lelkében* még töretlen* volt a hit.**
 I. *S szeretettel ölelte át népeit...****
 I. Szóló: *Volt* egy ország,****
 II. *GYÖNYÖRŰ****
 III. + II. *DRÁGA ORSZÁG..*

(10 másodperc szünet.)

II.

(Fájdalmasan, búsan, vontatottan. P.)

- I. Szóló: *Van* egy ország,***
 II. MEGTÉPETT,***
 III. ÁRVA ORSZÁG*****
 III. Szóló: *Nem** ölelik védőn hegyek.
 II. + III. ELSZABDALTAK
 II. Szóló: *Ős* négy folyóját;
 III. Népe *vergődőn* kesereg.**
 III. Szóló: NINCS
 II. + III. ZÚGÓ TÖLGYES ERDEJE,**
 III. Szóló: NINCS
 II. fenyvese *tenyérnyi* se,**
 I. *Alig tudja* a szénnek,*
 III. vasnak,*
 II. Aranynak* *milyen* a színe?***
 I. Szóló: Alföldjén *ring* még *szőke* buza,*
 II. Szóló: *Legel* mezőin gulya,*
 III. Szóló: ménes,*
 II. Fái gyümölcse^l roskadoznak,*
 III. Terem szőlője *mézzel* édes.***
 III. Szóló: De
 II. + III. ELVESZIK TŐLE
 I. a buzát,*
 II. + III. ELHAJTJÁK
 II. *kövér* barmait.*
 I. *Ordas* oláh,*
 II. *csikasz* cseh,*
 III. *rut* rác
 III. *Eszi* gyümölcsét,
 II. *issza* borait.**
 II. + III. JAJ!***
 II. Szóló: sok fiának
 II. + III. NINCS MA KENYERE!***
 II. + III. JAJ!*** HÁNY FIÁNAK
 I. + II. III. NINCSEN FÖDELE!***
 I. És
 III. NINCS világba nyíló kapuja.*
 I. Mert
 II. + III. MÁSE A HAJÓT RÖPÍTŐ TENGER!***
 III. Szóló: *Ily* rongyosan sem a *maga* ura

- I. És
 II. NINCS KEZÉBEN
 NEHÉZ BÜSZKE FEGYVER.***
 I. Szóló: Mert *elhagyta* Istent,*
 II. Szóló: *hitét,* erényét:*
 II. *Országának testét**
 III. DARABOKRA TÉPTÉK!***
 I. Szóló: Van egy ország,***
 II. Szóló: *megetté,**
 III. Szóló: *árva*** ország!****
 (10 másodperc szünet.)

III.

(Lelkesen, tüzzel, pattogóan, f, majd ff.)

- II. + III. LESZ egy ország!***
 I. + II. III. TÁNCOLHAT A POKOL
 II. *Csontot hamvasztó lángja* rajtunk.*
 II. Szóló: A hű Kárpátok *magyarhű* öléből
 II. MINDEN IDEGEN*
 II. + III. RONGYNÉPET**
 I. + II. III. KIHAJTUNK!!
 I. A *négy* folyó*.
 II. *hagyar* hajósok
 II. Dalával fut majd *tengere* felé,*
 I. + II. A MI KINCSÜNK LESZ
 III. *Resica* vasa,*
 II. *Körmöc* aranya,*
 I. + II. *Petrozsény* szene!*
 III. *Bácska* buzája,* *Magyarád* bora
 II. *Magyar* áldássá teljesül majd *újra!**
 I. A kereszthez megint
 III. *újra* visszatérünk.*
 II. *Megadja* az Isten
 II. + III. *mind,** amit csak kérünk!
 II. *Világba* nyíló
 III. *zárt* kapunk *kingilik,*
 II. Az Adrián *magyar* hajó repül,
 I. + II. MAGUNK URÁVA IZMOSUL
 HATALMUNK:

- I. És
 I. + II. MAGYAR MARAD (ff.)***
 I. + II. III. RENDÜLETLENÜL! (fff.)***
 II. + III. LESZ* egy ország!**
 II. Szóló: *gyönyörű,***
 I. + II. III. DRÁGA ORSZAG:*
 II. *Ősi kincseivel*
 I. + II. III. ÉKES*** MAGYARORSZAG!
 (Egyre fokozva!) (15 másodperc szünet.)
 II. Vagy *újra* a régi
 II. + III. MAGYAROK LESZÜNK!***
 II. Vagy a *régi* honért*
 II. + III. EGY SZALIG ELVESZÜNK!***
 II. De Trianon *nem kell!***
 II. + III. SZÉTTÖRJÜK A LANCOT!***
 II. Hadd lásson a világ***
 I. + II. III. MAGYAR IGAZSÁGOT!

Szülői értekezéslet

Ép testben ép lélek

Valamelyik nap meglátogattam egyik barátomat. Ahogy belépek a kapun, egy természetes ifju jön velem szemben, két marokra fogott sportujságba mélyedve. Belémütközik, azt se mondja: bocsánat... Na, gondoltam magamban, — ez a mai ember! Sebaj, megyek tovább. Fölérek barátom lakásába. Ajtót nyitnak. Barátom felesége kedvesen biccent, barátom pedig feláll, lábujjhegyen hozzám lépked s lenyom egy karosszékbe. Marci gyerek meg rám sehederit, pedig ő is ott van a szobában. Ja persze, hiszen tudhattam volna: helyszíni közvetítést adnak a sportpályáról s a család ezt hallgatja. Nekem most az a kötelességem, hogy velük együtt hallgassam a kitérő Pluhár kellemes és izgatott hangját s hogy lélekben én is ott lebegjek a pálya felett.

Hát jó, hallgatok. Barátom arcán, gesztusain keresztül belátok a sportörület titkaiba. Az érzelmek egész skálája ott vibrál, hullámzik, tombol, örvénylik vézna természetben. Behunyt szemmel „játszik”. Néha nagyot rug, kezét emeli, majd leengedi. Itt most ő összpontosítja a tízezres tömegek érzelmeit, indulatait. S ilyen a fia is, az elemista Marci, aki időnként felüvölt: „Pfuj, bíró! Pfuj, bíró!”

Azután vitatkozni kezdtünk a ház urával.

— Hogyan, te nem szereted a sportot? — kérdezte tőlem barátom, — némi szünet után. Hát mondd csak, mi menti meg ezt a maroknyi magyarságot a biztos pusztulástól, ha nem a sport fegyelme, a testedzés, a világot bámulatba ejtő rekordok, amelyek nyomán az egész emberiség szeme előtt magasba lendül a magyar lobogó?!

— Tudom én, — feleltem a házigazdánknak, — hogy a testnevelés s a sportok ügye a világháború óta nagyon is fellendült. A sportpályák porondjait millió és millió ember veszi körül s izgatott lelkesedéssel lesik a mérkőzések eredményeit. Azt is tudom, hogy nagy dicsőséget szerzett nekünk a los-angelesi olimpián a németeket legyőző olimpiai vízipólo csapatunk s hogy Piller kardjának ügyes ríposztjait megcsodálták a nemzetek legjobb sportolói is. Az se titok előttem, hogy a sportnak nagy a léleknevelő, tömegeket átfogó ereje.

— Mindezt tudom. Mégis azt mondom, hogy a sportkultusz tülkajtása veszedelmes. Tisztáznunk kell bizonyos fogalmakat s a sportot a nemzetnevelő s egyéneket alakító tényezők között a maga helyére kell állítanunk.

— Mindenekelőtt el kell vetnünk az „ép testben ép lélek“ elvét. Gyakran gyenge testben lakik a nagy lélek. A világtörténelem nagy szellemei nem mindig „kisportolt ép testben“ laktak. A lélek szépségének, befelé kiépített gazdag világának, a haladás igazi hőseinek vajmi kevés kapcsolatuk volt a sporttal! Az „isten szikra“ nem egyszer bizony beteges ember-vakarecsba pattant át és onnét árasztotta nemes fényét a szépséget, jóságot szomjazó emberiségre.

— Viszont az „ép test“ akárhányszor durva lélek fészke: anyagiasság, erőszak, szívtelen dicsőségvágy lakik benne. Doros György, a sportok lélektanának kitűnő ismerője írja: „A tények azt bizonyítják, hogy a sport nemcsak nemesíti a jellemet, hanem meg is ronthatja; nemcsak akaraterőt nevel, hanem sok esetben hisztériát is. A sport nemcsak ép lelket ad, hanem akárhányszor ép testet se; a sportnak rokkantjai, sőt halottjai is vannak.“

— Szóval te azt akarod velem elhíttetni, — szólott barátom szavaimba, — hogy a magyar sportok fellendülése valóságos nemzeti szerencsétlenség?

— Isten ménts! Ellenkezőleg! Én azt akarom, hogy használjuk ki és gyümölcsöztessük a sportban rejlő értékeket és szüntessük meg a sport testi-lelki veszedelmeit.

— S melyek azok a veszedelmek? Talán a rekordok? — kérdezte tovább házigazdám.

— Eltaláltad! A rekordok csak egyes kivételes bajnokoknál értékek, akiknek bizonyos sportághoz különleges képességük van. De amikor az átlagemberek nem az egész test harmonikus fejlesztésére törekszenek, hanem csak egy testrész végletekig vitt edzését tűzik ki célul, megvan a baj. A rekord legyen kivétel és ritka. A nagy tömegek testedzésében pedig legyen jelszó az arányos

testfejlesztés. A mi valódi értékünk az egészség, nem pedig a rekord. A nemzet-test egészsége legyen a tömegsport célja: ezt a célt pedig nem az egyoldalú rekordok szolgálják, hanem a tiszta levegőn való játék, a jól beosztott sokféle mozgás: a fürdés, a gyaloglás, a kirándulás, a vívás, sőt a favágás is. E sportágak felváltva működtetik izmainkat s pihenéssel egybekötve nem teszik tönkre idegeinket és szívünket. Az átlagember rekordhajszolása betegségei eredményez.

De veszedelmes a rekordok túlértékelése is. Ez a becézgető túlértékelés bizonyos lelkirokonságban van a színházak primadonnakultuszával. Indító oka az üzlet, eszközei a sportújságok és folyóiratok, valamint az egymással versenyző sportegyesületek. A helyi érdekű „rekordok” itt olyan magasztalásban részesülnek, amely megtéveszti a nagyközönséget, de megtéveszti magát a rekordert is, akinek a magánélete éppoly érdekes lesz, mint az operett-színésznőké.

A rekordkultusz nagy veszedelmet jelent, mert hamis szemüveget tesz az emberek szemére, amelyen át eleven szépségnek látják az Olimpiát, a gépet. A tömegek elvesztik fogékonyságukat az emberi szellem valódi értékei iránt.

Tóth Tihamér írja egy helyen: „Nézz körül! Az igazi győzelmeiket sohase izommal vívták ki. Elvész a nép, amelynek ifjúsága a boxbajnok ökleit, vagy a futóbajnok vastag lábizmait többre becsülné egy Edison szorgalmas munkájánál, Marconi szelleménél, Munkácsy Mihály esetjénél! A majom ügyesebben tornázik, az elefánt nagyobb súlyokat emel, a hal jobban uszik, a párduec jobban ugrik, mint akármelyik világbajnok ember”.

Tehát nem az izomerő s nem a rekord a mi ideálunk. A mi szemünkben a sport csak egyik eszköze a jellemnevelésnek.

A mesterségesen kinevelt sport-hisztéria pedig kezd tömegbetegséggé fajulni. Mintha bacillus volna. Józan emberek elvesztik ítélőképességüket, a sporttelep tribünjein — mint a megszállottak — orditoznak, hadonásznak s ha kedvencük háttérbe szorul, egyszerre elsötétül előttük a világ. És ez a sporthisztéria átjárja a társadalom minden rétegét, beszívárog a család bástyái mögé, megváltoztatja a tények értékelésének mérlegét, s olyan új generációt állít a régi helyébe, amely nem tudja megbecsülni a kultúra alapvető értékeit.

Igen, sportoljon a fiú és boldoguljon e réven. A baj az, hogy az aránytalan testkultuszban elsorvad a lélek. S ha ez nagy mérvet ölt, az már nemzeti veszedelem.

Ha a sport az egyéni és nemzeti lélek szolgálatában áll, akkor nincs baj. Hiszen a leglelkibb emberek, a szentek is hangsúlyozták a test edzésének fontosságát. Az ember azért edzi a testét, hogy megszabaduljon annak káros és egészségtelen hajlamaitól.

Ezt az értékelést elfogadhatjuk mi is zsinórmértéknek.

Van ugyanis pogány, istentelen sport; van bűnös, önző, anyagi sport; és van eszményített, nemesebb sport, amely a lélekkel

átítatott test szolgálatában áll. Ez a sport a testet Isten templomának nézi s azon igyekszik, hogy ez a mozdulat az erők Istenét magasztalja.

Ennek a sportnak a jegyében az egyéni kiválóság: a rekord a közösség, a magyar haza egységébe kapcsolódik; a testen keresztül az akaratot edzi s legelső feladata nem az ellenfélnek, hanem önmagának, a benne rejlő önzésnek, szenvedélynek, szeretetlenségnek a legyőzése. A sport mezején szerzett kitartást a szellemi élet mezején is érvényesíti; s bátorságát az életben eléje tornyosuló veszedelmekkel is szembeállítja. Ez a sport lovagias, nincs meg benne az erőszak gőgje.

Mit csináljunk tehát? Gyermekeink sportját ellenőrizzük. Legalább annyi időt töltsenek a tanulással, amennyit a sporttelepeken. Akkor valóban ideális alapon beigazolódik a közmondás: Ép testben ép lélek.

R. K.

A magyar nóta

*Mit tudom én, mi fáj rajta?
Tán a szívem fájós fajta!
Tán a lelkem könnyen csordul!
Magyar lélek, csordulhat a
Fájdalomtól!*

*Talán nekem több a könnyem,
Azért sirok olyan könnyen!
Talán nekünk sosem virrad,
Azért fáj úgy, azért szebb itt
Minden csillag!*

*Talán nekem más a hold is!
Mert ha ezüst fátgyolt hord is,
Könnyben mosott minden szálal
Mért könnyes a magyar lányok
Szempillája?*

*Sötétebb tán a napunk is!
Mélyebben a kalapunk is!
De ha lelkünk meg is ázott,
Mért adott az Isten nekünk
Délibábot?*

*A borunk is azért éget,
Mert a lelkünk oda égett,*

*Viz kell hozzá lengerszámra,
Tenger könnyel azért sirunk
Tán pohárba!*

*Hej! a kedvünk olyan néma!
Hát a sorsunk? Az meg béna!
De ha szépet álmodik a
Magyar róna,
Belesírja lelkünkbe a
Magyar nóta.*

Szomoru Árpád.

M E S E D É L U T Á N

A becsület, igazmondás, szerénység

Milyen esztendőt irunk most? Mielőtt azonban felköszöntenénk az új esztendőt, kérdezzük meg a régi év utolsó napjának Szilveszter bácsiját, mit üzen nekünk!

Szilveszter bácsi tanácsa

Ferkó nagyon gyöngye tanuló volt. Pedig volna esze éppen elég, dehát mindent inkább rábízott a jószerencsére: hátha sikerül tanulás nélkül is jó bizonyítványt szereznie. Hol jól felelt, hol közepesen, hol meg éppen rosszul, semmit sem tudott, ha kérdezték. Így hát éppen, hogy átesuszott valahogy a vizsgán. Szegény jó szülei eleget is bánkódtak miatta, hogy mi lesz így belőle. Intették is először szép szóval, azután, mikor az nem használt, korbolták, szidták, végre a nádvesző is előkerült néha-néha.

— Vannak nekem jó szerencse-talizmánjaim — mondogatta ilyenkor vigyorogva Ferkó, — azok mindenen átsegítenek.

És sorba elővette talizmánjait: egy kopott lópatkót, egy lepréselt, hervadt, négylevelű lóherét, egy aranyos malacot és egy nagy, feketebársony kéményseprőt, amely krampusz lehetett jobb időkben. (Ugy látszik, ezekre bízta a mi Ferkónk a leckék megtanulását!)

Igy ment ez egészen karácsonyig, amikor is — bizony — meglehetősen közepes bizonyítvánnyal tért haza Ferkó az iskolából. (Nektek megsgom, ti ugysem mondjátok meg másnak, ugy-e? Nahát a magaviselete 2, szorgalma 3, előmenetele 4-es volt!)

Természetes, hogy ennek megfelelően elég gyenge volt a Jézuska ajándéka is, amit méltán meg is érdemelt a mi Ferkónk nagy lustaságával.

Néhány nap mulva aztán így szólt a mi Ferkónk: Na, majd beszéllek én a jó öreg Szilveszter bácsival. Hiszen holnap ugyanis az ő nevenapja következik; ilyenkor szokott megjelenni az emberek között, hogy elbucsuzzék az ó-évtől és hasznos, bölcs tanácsokat adjon az új esztendőre. Majd megmutatom neki az én gondosan őrzött szerencsetárgyaimat s bizonyos, hogy azok a következő esztendőben is megsegítenek.

Azután elaludt Ferkó és csodálatos álmot látott: Megjelent előtte Szilveszter apó, a pirosposzgás-arcu, hófehér-szakállu, pápaszemes, mosolygó bölcs öreg bácsi, akit Ferkó tisztelettudóan köszöntött:

— Kezedet csókolom, Szilveszter bácsi! Jelentem, hogy az elmúlt évben jó kis fiu voltam és szerencse-tárgyaim vigyáztak rám, nehogy baj érjen. Ime, itt vannak az én szerencsét hozó talizmánjaim.

Azzal elővette a patkót, lóherét, malacot és kéményseprőt. Egyszerre azonban olyan valami történt, amire nem számított a mi Ferkónk!

Szilveszter bácsi rá se hederített a szerencse-hozó tárgyakra, hanem így szólott Ferkóhoz:

— Hát aztán mondd csak: azonkívül, hogy ezekre a haszontalan dolgokra biztad nagy oktondiul a sorsodat, cselekedtél-e te is valamit? Tanultál-e, dolgoztál-e becsületesen, szorgalmas voltál-e?

Gondolhatjátok, hogy megrémült Ferkó erre a nemvárt kérdésre. Hebegett-habogott, de bizony nem tudott a kérdésre igaz szívvvel felelni.

— Na látod, — szólt rá rosszalólag Szilveszter bácsi — haszontalan, lusta, léha kölyök vagy!

Ezzel fogta a talizmánokat és zsupsz! — valamennyit hirtelen bedobta a kályha pattogó tűzébe.

Egy-kettőre elégett valamennyi!

Ferkó szája bizony pityergőre görbült, de a jó Szilveszter bácsi megsimogatta lágy, öreg kezével a könnyelmű fiucska szösze fejét s így vigasztalta:

— Na lásd csak fiacskám, ebből tanulhatsz. Mert hiába van neked szerencséthozó malacod, lóheréd, patkód, meg kéményseprőd, ha te magad nem segited elő boldogulásodat, semmire sem mégis s nem vagy méltó ahhoz, hogy a többi becsületes ember között legyen a helyed! Tudod mit mond a közmondás? Segíts magadon, az Isten is megsegít! De a jó Isten is csak akkor segít ám, ha te is segíteni akarsz magadon!

Ferkó riadtan ébredt fel reggel. Azonnal kiugrott ágyából, imádkozott, megmosakodott és csodák csodája! — rohant a könyvekhez, irkákhoz!

A szép fehér, puha hó zizzenve pilinkézett az ablak előtt. Tavolból édesen csengtek-bongtak az újévi harangok és Ferkó boldogan szaladt szülei elébe.

— Na fiacskám, itt a reggeli.

— Köszönöm szépen édesanyám, de előbb megtanulom a leckémet.

Szülei álmélkodva nézték, hallgatták a megjavult Ferkót. Nem tudták mire vélni a hirtelen-váratlan megjavulást. De amikor azt látták, hogy napról-napra csakugy tanul tovább, ahogy megfogadta, boldogan ölelték magukhoz a jőutra tért Ferkót, akit — lám, — Szilveszter bácsi vezetett jőutra.

Most pedig köszöntsük fel mi is az új esztendőt. Mondd el, Gyurka Székely N. Sándor bácsi szép költeményét!

Új-év köszöntése

*Az új-év: ifju, csöpp legény,
Ő-esztendő: öreg már szegény...*

*Azért: barátsággal szorítanak
Kezet Szilveszter estelén!*

*— Ő-év mehet! Őtőle már
Derűt és jót ugyan ki vár?
Új-év az Ur!... Előtte nyitva
Köröskörül minden határ...*

Ahol nevét kiejtik:

*A szív — reménnyel megtelik,
Egész világ lábához omlik
Egy éjszakán át — reggelig!
Egy éjszakán... mely nem hideg...
Amely ünnep — mindenkinek,
Amelytől gazdag lesz a koldus,
És gyöngédszívé a — rideg...*

*...Új-év!... Nálunk — vigyázva járj,
Nagy ünneplést tölünk — ne várj,
A szörnyű magyar temetőben
A Golgotánál meg-megállj...
Nézd: Észak, Kelet, Dél és Nyugat
Tengernyi sírhalmot mulat...
— A régi magyar: — nincsen többé...
A mai magyar: már nem mulat...*

*Kolozsvár, Kassa és Pozsony
Fogađnak sáros-rongyosan,
A Felvidék, Erdély s a Bánát
Sötétlenek rád gyászosan!
És nem lesz vig új-év nekünk,
Amíg: békében szenvedünk,
Amíg Kárpátok jégvirága
Másnak virágzik — nem nekünk!...*

*Ujlesztendő! Tegyé! csodát!
 Virraszd ránk évek vig sorát.
 Akaszd újra az ősi földbe
 A magyar ekét s boronát...
 Kik jártunk eddig rongyosan:
 Köszöntsünk vig-virágosan!
 S magyar ujévre harangozzon:
 Kolozsvár, Kassa és ott fenn: — Pozsony!*

Most pedig elmondok egy történetet, amelyet Simon Zoltán bácsitól hallottam. Ez a címe:

Igazmondó János

Élt Mátyás király idejében egy eldugott kis falucskában egy nagyon szegény, de becsületes ember, akit úgy hívtak: Igazmondó János. Bizony olyan szegény volt ez a mi Jánosunk, hogy nem akadt lány a faluban, aki feleségül ment volna hozzá. Fel is tette magában, hogy felmegy Budára a királyhoz s előadja neki a maga buját-baját.

Felöltötte hát szépen tisztábbik ruháját, feltarisznyázott a megmaradt falatokból s nyakába vette az országutát. Hetednapra virradóra fel is ért a királyi palotába. A szolgák és testőrök nem néztek ki belőle semmi jutalmat, tartóztatás nélkül beengedték. Rá is akadt a királyra a legelső szobában, illendően meghajtotta magát s előadta mondókáját:

— Jól van, János, — bólintott a végén Mátyás király — lesz gondom rád, ha arra járok. Hogy is hívják a falutokat?

— Kalyibapiskoltnak, megkövetem szépen.

Rendben van, fiam. Most pedig menj a konyhába s a szakácslánnyal tarisznyáztass fel magadnak az utra egy kis hamubasült pogácsát.

A szakácslány tüzesszemű, fiatal teremtes volt, mindjárt megakadt rajta a János szeme. De úgy látszik, a lány is rajta járatta az esztét, mert észre se vette, hogy tévedésből a király kacsapecsényjét találta János tarisznájába tenni. Szerencsére kint a kapuban megvizsgálta János a tarisznát s még idejében visszavitte a nem őt illető pecsenyét.

— Még majd éhen marad a felséges király miattam — mondta a lánynak.

— Ejnye már! Majd sütöttem volna másikat a királynak — felelte vidáman a szakácslány.

— No, elbucsuzott János, ha mindjárt nehéz szívvél is. Anál többször hajtogatta utközben, valahányszor harapott egyet a pogácsából:

— Ejnye, eszem a szivecsücskit, aki ezt a finom pogácsát sütötte!

Otthon aztán elmesélte, hogy járt, mint járt Budavarában.

Hej, szörnyen furni kezdte oldalát a szomszédoknak János szerencsés fogadtatása. Különösen pedig Jóváro Péter nem tudott nyugodni a kíváncsiságtól. No, gondolta, most itt az alkalom, hogy ő is szerencsét próbáljon. Ha Jánost pusztá-kézzel is olyan jószívvel fogadták, mi várhat rá, aki ajándékot is fog vinni a királynak.

Felvette hát — legócskább ruháját, de tarisznyáját jóféle hidegpecsenyékkel tömte még s úgy indult szegénységéről panaszkodni a királynak.

Mátyás király őt is meghallgatta, átvette a hozott ajándékot s a végén neki is azt mondta:

— Maradt-e még valami a tarisznyádban?

— Bizony-bizony, utolsó morzsikája volt már az a száraz kenyér, amit itt, az ajtó előtt megettem. Több egy falat sincsen.

— Ne busulj, Péter, van a konyhában frissbesült pogácsa, tarisznyázz fel amennyi csak jólesik.

Már indult volna Jóváro Péter, amikor a király megállította:

— Nemsokára látogatok Kalyibapiskoltra, magam is látni akarom szegénységedet. Remélem, ha házadba beszálok, tudod, hogyan kell egy királyi vendéget illően fogadni?

— Ó, uram, királyom, nem fog velem szégyent vallani felséged.

Künn a konyhán, amíg a szakácslány a hamubasült pogácsát csomagolta, Péter megérezte a finom pecsenyeillatot.

— Dugd csak be, lányom azt a kis kacsacombot is a tarisznyámba — szólt rá a lányra.

— Hogyisne! A királynak sütöttem én azt!

— Majd süthetsz még neki másikat, van ott még, ahol ez termett — s azzal nyult is utána s eltüntette a tarisznyában.

Hazaérve a faluba, nem szólt senkinek semmit, de annál nagyobb előkészületeket tett a király méltó fogadására. Rendre adogatta el tehenét, lovát, minden értékesebb holmiját. Árúkból arannyal kivert nyoszolyát, csipkés selyempaplant, drága mosdótálat vásárolt. A nagy nap hajnalára pedig két remek hizót vágott le a lakomára.

— Ne sajnáljátok! — biztatta a böllérlegényeket. — Kétszeresen megtérül nemsokára.

Ahogy ígérte, pontosan meg is érkezett Mátyás király. Jót evett, ivott s még jobbat aludt Jóváro vendéglátó házában s láthatóan pompásan érezte magát.

Jól látta mindezt a szomszédból Igazmondó János s ugyan-csak elbusulta magát, hogy ő semmit sem áldozhat a királyért, mert neki magának sincsen.

Másnap Igazmondó vendége volt a király. Fényes lakoma helyett bezzeg itt vízbefőtt köleskása várta, drága borok helyett egyszerű kutviz, uri mosdótál helyett csorba cserépvályu, paplanos ágy helyett földrehintett szalma.

Harmadnap aztán összedoboltatta a király a piacra a népet s

ő maga lóháton ülve, királyi kísérettől körülvéve, ünnepélyesen így szólt a néphez:

— Tegnap és tegnapelőtt két kalyibapiskolti jobbágy vendége voltam. Az egyik drága pecsenyékkel fogadott, a másik egyszerű köleskását tálalt elém; az egyiknél selyempaplanos ágyban aludtam, a másiknál földrehintett szalmán. Itéljétek meg, melyik fogadta méltón királyát?

— A pecsenyés, a selyempaplanos, — zugta a tömeg a feleletet.

Jóváró Péter e szavakra kevélyen nézett szét, míg Igazmondó János szerényen lesütötte a szemét.

— És most arra feleljétek: melyik az igazi szegény kettőjük közül?

— A köleskásás és a szalmahintó.

Bezzeg lapult most Jóváró Péter.

A király erre kimondta rendelkezését:

— Hallod-e, te Jóváró Péter! Uglátom, neked az én segítségem nélkül is van mit aprítani a tejbe, maradj hát abban a sorban, amelyikben eddig voltál. Téged pedig, Igazmondó János, aki olyan nemesen türted szegénységedet, nemesi rangra emelek. Add elő most bármely kívánságodat, teljesitem.

— Jó nagyuram és dicső királyom, — állt elő szerényen Igazmondó János, — nincs nekem nagyobb kívánságom, csak az, bár csak ehethék most abból a jóízű hamubasült pogácsából, amit a budai szakácslány nekem feltarisznyázott. Mert igen éhes vagyok.

— Tudod mit, János? — szólt mosolyogva a király, — hamubasült pogácsát e pillanatban nem adhatok neked, de odaadom helyette azt, aki sütötte. Mert tudd meg, amióta nálam jártál, az a szépszemű szakácslány folyton téged emleget, mint igazi becsületes embert, aki pecsenye és pogácsa közül inkább a pogácsát választotta.

A nép zajos éljenzésbe tört ki s hangos rialgással kísérte ki a faluból a királyt, aki közben még odaszólt Igazmondónak:

— Siess haza, János fiam, mert azóta megsült már nálatok a kacsá s aki titokban sütötte, alig várja már, hogy téged szívére szoríthasson.

Most pedig elmondom nektek Nusbek Sándor bácsi költeményét. Címe:

Gonosz Pista

Már a neve is mutatja:

Gonosz Pista — nem volt jámbor!

Elkerült a falujából...

Ugy csatangolt, úgy hanyódott

A kerek világon szerte...

...Hol itt, hol ott rugtak rajta...

— Eldurvult a teste, lelke.

Gonosz Pista reácsolgált
 Alaposan a nevére,
 Véletlenül se tett volna
 Senkinek se a kedvére.
 Akinek bajt okozhatott:
 Bosszantotta, megtréfálta...
 ...Átkozták is az emberek,
 — Alig akadt, aki szánta.

De legkivált Örzse néni...
 Annak volt sok baja véle!
 Jó szíve volt, megsajnálta:
 »Szegény gyerek, nincs szülője...«
 Odavette a házához,
 Adott neki enni, inni,
 Imádkozni tanította...
 — S mégse bírta sokra vinni!

Egyszer is egy délutánon
 Nyáridőbe, nagy melegbe,
 Elszundikált Örzse néni,
 A padkára heveredve...
 S Gonosz Pista, mikor látta,
 Pillanat, s már kész a tervvel:
 Kaján képpel jön a kutról
 Egy tele — vizesvederrel!

Már is örül az új csinynek,
 Előre a gonosz pára.
 Ugy tervezte, hogy a vedret
 Odateszi a padkára,
 Örzse néni szoknyájára.
 Rábogozza egy zsineggel...
 — Hadd rántsa le majd magára,
 Hogyha ébred... mikor felkel!

De azért van a jó Isten,
 Hogy a jókra jól vigyázzon,
 Meg ne járja Örzse néni,
 Meg ne ázzon, meg ne fázzon!
 Aki Pistát felbízta:
 Pórul járt a gonosz sátán!
 Vedret vivő Gonosz Pista
 Elbotlott — a saját lábán!

Végighasalt a vödörrel
 Az udvaron a nagy sárba...

— *Bizony ezer szerencse, hogy
Nagyobb kárt nem tett magába!
De olyan lett, mint az ördög,
Olyan szurtos, olyan sáros...*
— *Nagy csufságát két verébtől
Megtudta az egész város!*

De nemcsak a rossz gyermek jár így, megbűnhődik a nagy-
ravágó is, amint azt most következő mesénkben látni fogjátok.
Ezt a mesét T. Kovács Hermin néni mondta el nekem, hall-
gassátok. Ez a címe.

A nagyravágó leány

Az öreg takács szomoruan ült a háza előtti padon. Fejét le-
lógatta; pipájára is elfelejtett rágyújtani. Odabenn, a szövőszék,
mely reggeltől-estig kiabálta, hogy kat-kat-kat, régen elhallga-
tott. Olyan hideg volt így a nádfedeles öreg épület, hogy még a
Sajó kutya sem találta helyét, nyugtalanul szimatolva szalad-
gált az udvaron, — hogy a szomszédasszonyok is megálltak egy
szóra.

— Mi a baj, miért busul, szomszéd?

— Már hogyné busulnék, — mondta szomoruan a takács, —
amikor egyetlen gyermeket adott az Isten és az is csak mindig
szomorúságot okoz a szívemnek. Sohase elég neki az, amit sze-
génységemből adhatok, mindig több után vágyódik. Sir, duzzog,
ha leánypajtásain új ruha van, amióta pedig a kastélybeli kis-
asszonykát meglátta, nem lehet vele bérni. Se nem eszik, se nem
alszik, belepusztul a nagy szomorkodásba. Honnan vegyek én, sze-
gény ember, drága selyemruhát, finom cipellőt, virágos kala-
pot? Hogyan járassam hintóban, hogyan taníttassam ókuláres
nevelőnővel? Jaj, nekem, jaj!

Meghallotta az uraság a szegény takácsember panaszát, de
meg is haragudott az elégedetlen nagyravágó leányra.

— Na, mondta, — ha csak az a baj, lássuk, hogyan érzi magát
az egyszerű takács leánya az én leányom helyében. Még ma érte
küldöm a kocsit, legyen készen, mert a kastélyomba hozza.

Nagy volt az öröme a takácsék leányának. Még szegény jó
édesapjának is elfelejtett kezét csókolni, amikor felültették a
gyönyörű, ruganyos ülésű kocsiba. Büszkén nézett körül a bá-
mészkodókon; dehogy is köszöntötte volna régi pajtásait!

A kastélyban két fehérkötényes, fehérbóbitás szobaleány vitte
egyenesen a fürdőbe, ott megmosdatták, megdörzsölték, majd elő-
kerültek a szép, finom, uri ruhák. A takács lányának szíve repe-
sett örömeiben, amint nézte...

Hát hiszen fel is öltöztették. De a keskeny, finom cipő rette-
netesen szorította.

— Már pedig ezt bizony viselned kell, — mondta könyör-

telenül a szobalány. — Uri kisasszony nem szaladgálhat tenyeres-talpas falusi bocskorokban. Pfuj! de csunya nagy lábad van! — Aztán két ujjával magasra emelte a leány régi cipőit s messzire hajtotta.

A takácsleány sóvárgó szemmel nézett utána. A többi ruhadarab is nagyon kényelmetlen volt. Ráadásul hatalmas, virágos kalapot nyomtak a fejébe, feszes kesztyűbe szorították ujjait, úgy vezették aztán a kastély ura elé.

— Na, hát te vagy az a leány, aki nem szerette az édesapja szegény mesteriségét s aki mindenáron uri kisasszony akart lenni? Majd meglátjuk, kibirod-e?

A takács leánya még körül sem nézhetett a gyönyörű szobában, ahová vezették, már is előtte állt egy természetes pápaszemes nevelőnő. Így közelről bizony ijesztő volt a csillogó ablak, ami mögött mintha két másik szem meredne folyton fenyegetően rá. Se szó, se beszéd, csak huzza-vonszolja magával, amíg eljutnak egy nagy, táblával, paddal, asztallal sok-sok könyvvel felszerelt szobába, ami olyanforma volt, mint a falusi iskola, csak annál százszor szebb. A leány meghorzongott, mert bizony az iskolát sem szerette.

— Ülj le! — parancsolta a nevelőnő.

A leány szívesen leült, mert a cipők rettenetesen kinozták, de a tollal, amit kezébe kellett fogni, mindjárt csuf pocát csinált szép ruháján.

A nevelőnő nagyon szigorú volt. A leány pedig reszketett, mint a nyárfalevél.

— Uri kisasszonynak mindig tanulni kell! — mondta. — Ha a leckeórán tul vagyunk, jön a zongora. Láttál-e már zongorát?

— Igenis, láttam a tanító urnál.

— Nos, meg kell tanulnod zongorázni. Német, francia, angol nyelvet kell tudnod. Azonkívül rajzolni, festeni, tenniszezni, golfozni, korcsolyázni, varrni, himezni, stoppolni, tornászni... és a többi. Játzásnak, szaladgálásnak vége! Uri kisasszony nem teheti azt, amit szeretne, hanem azt, amit a kötelesség parancsol!

Szegény leány azt sem tudta, mi történik vele. Kábult fejjel követte a nevelőnőt az ebédlő-terembe. Fehérkesztyűs inas szolgált fel és mindenki nagyon komoly volt. Kezébe adták az evőeszközt, de a leány enni sem mert, mert hol a kés, hol a villa hullott le csörömpölve a tányérjára és ahogy szokatlanul balkézbe kellett fogni a villát, jobbkezébe pedig a kést, hát sehogyse találta meg a saját száját.

Bizony éhesen kelt fel az asztaltól, pedig reggel óta nem evett. Elfojtott könnyeitől a tükröket se látta, ahol pedig megcsodálhatta volna magát szép, uri ruhájában.

Párnája könnyeitől lett nedves. A nádfődeles öreg házra gondolt, ahol most békésen pihen a szövőszék, sült alma illata árad, a terített asztalon friss, barna kenyér, sajt, vaj, méz várja az éhes, jóétvágyu gazdát. Szegény, jó édesapja, milyen örömmel rakta

tányérjára a legjobb falatokat!...

Reggel dalolva kellett felkelni, kinézni az udvarra, hogy a baromfiaknak kukoricát szórjon, és futni ki a rétre!... Leánypajtásaival összefogózva énekelni torkuk szakadtából; ispiláng, ispiláng... Soha még így, ilyen meleg szívvel nem gondolt az otthonára.

Reggel korán ébredt. Még mindenki aludt. A napfény nem tudott behatolni a leeresztett függönyökön, de azért első tekintetre látta a kegyellen szűk cipőt, a feszes ruhadarabot, maga előtt látta a tanulószoba rengeteg könyvét, a nevelőnő ijesztően villogó pápaszemét, az ebédlőt, a sok idegen arcot, — és úgy érezte, hogy a kastély levegője ólomsúlyként fekszik a mellére. Fojtogatta.

Nem sokat gondolkozott. Felugrott, óvatosan, hogy zajt ne csapjon, de lázas gyorsasággal kereste régi holmiját. Csaknem felsikoltott örömében. Szinte kezeügyébe téve, — mintha gondoltak volna arra, hogy szökni akar, — ott állottak az otromba, de jó, kényelmes, falusi cipők, az egyszerű, de tiszta ruhadarabok.

Egy pillanat alatt felöltözködött és vissza se nézve sompolygott ki az ajtón, osont le a lépcsőn. Amint kiért Isten felséges kék ege alá, futni kezdett, mintha ezer ördög kergetné. Szívében nem volt más, csak nagy-nagy, boldog öröm, hogy elszabadulhatott, hogy visszatérhet a nádfődeles, öreg házba, hogy újra hallhatja a szövőszék kedves, egyhangú lármáját: kat...kat...kat...

— Édesapám, édes jó apám... ígérem, hogy sohase leszek elégedetlen többé. — Sőhajtotta magában, ahogy hazafelé szaladt.

Aztán nekieredt s futott, futott és úgy látta, hogy a virágok mind barátságosan integetnek feléje...

Bucsuzóul elmondok most még egy költeményt, ezzel be is fejezzük mai mesédélutánunkat.

Jóska meg Pista

Jóska, Pista nagy békében

Ott éltek a faluvégén.

Jóska: piros, nagy kőházban,

Pista pedig: kalyibában.

Egyik gazdag, másik szegény,

S mind a kettő vig kis legény.

Együtt jártak a határra,

Mig tél jött a meleg nyárra...

Télen szegény Pista fázott,

Jóska: bundában számkázott;

Fején sapka, lábán csizma...

Szomoruan nézte Pista...

*Gondolkozik Jóska: ejnye,
Nincs így jól a dolgok rendje...
— »Ülj fel Pista a szánkába,
Ide mellém, a bundába!...«*

*...Csilingel a szánkó velük,
Meg is ered a beszédük,
S ők megértik egymást szépen,
Mint nyáron — a faluvégén.*

Népművelési előadás.

A szövetkezetek.

A mai mostoha megélhetési viszonyok, az okszerű gazdálkodásra való áttérésnél mutalkozó nehézségek önkéntelenül arra készítetik a gazdaembert, hogy segitőtárs után nézzen, mert egy-maga nem bír megküzdeni azokkal a terhekkal, amiket a való élet rak rá vállaira. Azt a terhet azonban, amit egy ember nem bír el, négy-öt esetleg már játszva viheti tovább. Mennyire megoszlik minden teher, mennyivel könnyebbé válik minden munka, ha nem négy, vagy öt ember, hanem ötvenen, hatvanan, százan állanak össze, szövetkeznek egy-egy közös cél érdekében. Több embernek bizonyos gazdasági cél érdekében való társulását, ha az meghatározott szabályok szerint történik, nevezzük szövetkezetnek.

Szövetkezetet minden községben lehet alakítani, ahol megvan az emberekben a gazdasági előrehaladás iránti törekvés, ahol érzik azt, hogy a nehéz gazdasági helyzeten nemcsak idegen segítséggel, hanem a saját erőink egyesítésével, saját munkánk felhasználásával is lehet segíteni.

A szövetkezeteknek rendkívül sok fajtáját ismerjük, mert hiszen minden gazdasági célt az erők egyesítésével sokkal könnyebben érhetünk el, mintha ezeket az erőket parlagon hagyjuk heverni. Általában véve azonban a szövetkezeteknek következő főbb fajtáit ismerjük: 1. hitelszövetkezetek, 2. fogyasztási szövetkezetek, 3. termelő szövetkezetek, 4. értékesítő szövetkezetek, 5. biztosító szövetkezetek és 6. munkavállaló szövetkezetek. Ezek azok a főbb csoportok, amelyek keretébe bele lehet illeszteni minden célú szövetkezetet.

A hitelszövetkezet, amint már neve is mutatja, a hiteligények kielégítésével foglalkozik. A hitelszövetkezet is lehet többféle. Lehet mezőgazdasági jellegű, amikor tisztán gazdaérdekek szolgálatában áll s amikor például hitelnyujtáson kívül foglalkozik más egyéb dolgokkal is, amivel a földművelők érdekeit előmozdithatja, mint például gazdasági gépek, eszközök, anyagok beszerzésével

stb. Hasonló munkát végezhetnek a tulnyomó részben iparosokból alakult ipari hitelszövetkezetek, amelyeknek ismét különböző válfajai vannak, aszerint, ahányféle ipari szakma van, így a többek között vannak külön asztalos, cipész stb. ipari szövetkezetek.

A fogyasztási szövetkezetek a háztartási és gazdasági cikkek közös nagyban való beszerzésére és e cikkeknek a szövetkezet tagjai között minden nyereszkesedési célzat nélkül való szétosztására létrejött alakulatok. Nálunk, Magyarországon a fogyasztási szövetkezetek egyuttal értékesítő szövetkezetek is, mert hiszen a legtöbb háztartási cikk a termelőtől származik, annak közvetlen beszerzése a közvetítő kereskedelem kizárásával nemcsak a termelőre, de a fogyasztóra is előnyös.

A termelő szövetkezetek a nyersanyagok kikészítésével és azok forgalomba hozásával foglalkoznak. A termelő szövetkezeteknek rendkívül sok fajtáját ismerjük. Ilyenek elsősorban a szakipari termelő szövetkezetek, cipész, asztalos stb. szövetkezetek, ilyenek a háziipari szövetkezetek, kosárfonó, szőnyegszövő stb. szövetkezetek, ilyenek a szeszfőző szövetkezetek, a gyümölcsfeldolgozó szövetkezetek. Idők multával egy-egy termelő szövetkezet kinő a kicsiny keretekből, főleg ha termékeinek kedvező piacot tud szerezni, hatalmas gyártelepeket létesít. Ennek gyönyörű példáját látjuk Angliában, Svájcban, sőt nálunk Magyarországon is, például a Hangya központ hatalmas ipartelepeiben.

Az értékesítő szövetkezetek különösen a mezőgazdasági termékek egybegyűjtésével, osztályozásával, piacra való kikészítésével és azok forgalomba hozatalával foglalkoznak. Minden termelőnek tudnia kell azt, hogyha valaki nagyobb mennyiségben hoz valamit piacra, azzal szívesebben szobaállanak a kereskedők, mintha apró-cseprő tételekben hoz valamit eladásra. Az is bizonyos, hogy az egyöntetű, gondosan kiválogatott árunak mindig nagyobb az értéke, mint a vegyes, összekevert, különféle minőségű portékának. Aki nagyban viszi a piacra áruit, az jelentékeny megtakarításhoz jut a szállítási költségeknél is stb.

Az értékesítő szövetkezeteknek tehát igen nagy jelentősége van és egy-egy vidék mezőgazdaságát egy jól vezetett értékesítő szövetkezet rendkívüli mértékben fellendítheti. Értékesítő szövetkezet annyiféle van, ahányféle mezőgazdasági terméket bír a magyar föld produkálni. Az értékesítő szövetkezetekhez tartoznak a pincészövetkezetek, a gabonaraktár szövetkezetek, a gyümölcsértékesítő szövetkezetek, az állatértékesítő szövetkezetek, a tejszövetkezetek stb.

Nálunk, Magyarországon a Hangya kötelékében működő fogyasztási szövetkezetek egyuttal alapszabályszerűleg foglalkoznak az értékesítéssel is, ott tehát, ahol ilyen szövetkezet működik, nincs szükség külön értékesítő szövetkezetre, elégséges, ha a Hangya szövetkezet megfelelő újabb tőke gyűjtésével felkarolja fokozottabb mértékben az értékesítő üzletágot is.

A biztosító szövetkezetek a vagyonvédelemnek a legjobb szer-

vei. Tűz és más elemi csapások ellen a legjobb védelem a biztosítás. Ha házunk, ingóságunk, termésünk értéke néhány ezer pengő, akkor anniak értékét tűz, vagy jégverés esetén úgy kaphatjuk meg legbiztosabban, ha évente bizonyos összeget fizetünk a biztosító szövetkezetnek. A biztosító szövetkezetek vállalkozása a valószínűségi számításra alapszik. Ugyanaz a veszedelem sok embert fenyeget, ezért sokan biztosítják magukat, termésüket stb. kár esetére. A befizetett sok biztosítási díjból — ha egyenként az kevés volt is — idővel nagy tőke alakul, a káresetek száma pedig ehhez képest aránylag kevés. Erre alapítják a biztosító szövetkezetek számításait.

Van külön biztosító szövetkezetünk, amely az állatok elhullása esetén részesít kártérítésben. Biztosítás útján lehet védekezni nemcsak tűz- és jégkár, vagy állati betegségek ellen, de betöréses lopás, sikkasztás, vasuti szállítás közben történő károsodás ellen is. Az okosan gazdálkodó földműves ma már nem is mulasztja el, hogy vagyonát meg ne védje biztosítás útján.

A munkavállaló szövetkezetek a dolgozó emberek kézi erejét egyesítik és hasznosítják. Egy ember pl. egy több kilométeres vasuti töltés, vagy országút megépítésére ugyebár, nem vállalkozhat. De ha ötven-száz ember összeáll és egyesíti a maga munkerejét, akkor könnyűszerrel vállalkozhatik nagyobb, természetesen jövedelmezőbb munkák végzésére is. A munkavállaló szövetkezet egyik formája a földbérlo szövetkezet. Nagyobb birtoktestek okszerű hasznosításának legjobb módja a bérlo szövetkezetbe való tömörülés. Az ilyen szövetkezetbe tömörült földművelők közösen vásárolnak gépeket, eszközöket, anyagokat, egy-egy emberre aránylag kicsiny teher jut, de az így beszerezett gépek, eszközök segítségével az egyéni munka felhasználásával könnyűszerrel lehet hasznosítani a nagyobb földbirtokokat is.

Mostanában sűrűn emlegetik a szövetkezeteket s azokat úgy ajánlják, mint gazdasági bajaink legjobb orvosszerét. Önként felmerül tehát az a kérdés, van-e valami alapja ennek? Tudnak-e a már működő szövetkezetek megfelelő eredményeket felmutatni, amelyekből kétségtelenül kitűnik, hogy úgy anyagi, mint erkölcsi szempontból hasznára vannak földművelő népünknek?

Ha a szövetkezetek munkásságának gyakorlati eredményeit akarjuk megismerni, akkor feltétlenül szükséges egy-egy falu belső átalakulását megfigyelni, amikor van és működik ott a szövetkezet s amikor még nem volt. Harminc-negyven esztendeje rendkívül mostoha sorsban volt a kisközgazdasági osztály. A pénz és áruuzsora valósággal fojtogatta. A kisbirtokok ezerszámra kerültek dobra. A nagyobb pénzintézetek nem adtak a kisembereknek hitelt, így azok kénytelenek voltak körmönfont uzsorásokhoz folyamodni, akik csak rettenetes magas kamatra és természetbeni ellenszolgáltatás fejében nyújtottak kölcsönöket. Ezen a bajon segített az akkor megalakult pestmegyei hitelszövetkezet, majd a később alakult Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézete, amelynek jelen-

tőségét utóbb a kormány is felismerte s megalakította az Országos Központi Hitelszövetkezetet. Ez a központ gyors egymásutánban alakította a falusi hitelszövetkezeteket, amelyek a többi pénzintézetektől abban különböztek, hogy mellőzték a költséges vezetést, vezetői többnyire díjtalanul, önzetlenül végezték munkájukat és megelégedtek a legcsekélyebb haszonnal. Az olcsó pénz forgalma akkor kezdett terjedni Magyarországon. A falusi hitelszövetkezetek nagy versenyt támasztottak az uzsorásoknak s amikor később felkarolták a hosszulejáratu jelzáloghitelnyújtást is, ezer és ezer kisgazdát sikerült megszabadítaniok nyomasztó adósságaiktól. A hitelszövetkezetek felébresztették a takarékosági szellemet is, a takarékbetétek után minden más pénzintézetnél nagyobb kamatot fizettek, így a tehetősebbek előszedték a ládafiából a fölösleges pénzt s berakták azt a hitelszövetkezetbe, miáltal a hitelszövetkezeteknek pénzülszükséglete állandóan biztosítva volt tehetősebb tagjaik okos gondolkodása révén.

Ami haszon származott a hitelszövetkezetekből, az mind visszafolyt azokhoz, akik ezt a hasznot előidéztek: a szövetkezet tagjaihoz. Visszafolyt, mégpedig kétféle formában. Minden év végén pontosan fizette az osztalékot a szövetkezet, ezenkívül ha még volt felesleg, azt jótékony- és közcélokra. — iskolák, templomok segélyezésére, könyvtárakra, ismeretterjesztő előadások rendezésére — fordította.

Ma már csonka Magyarországon is több mint 2000 hitelszövetkezet működik, amelyek többszáz milliós pénzforgalmat bonyolítanak le.

A pénzüzsora mellett legnagyobb rákfenéje volt hazánkban az áruuzsora. A falvakban különösen ott, ahol nem ismerték az egészséges üzleti versenyt, a szatócsok legnagyobb része kényekedve szerint szabta meg a háztartási és gazdasági cikkek árát. Ráadásul a könnyelmű magyar szívesen vette igénybe az áruhitelt is, hordott mindent kontóra a boltból a jó aratás, vagy jó szüret reményében. A legtöbbet azonban keseves csalódás érte, a dupla írott kontó fedezetére nem volt elég a termés ára, jött utána a váltó, majd a betáblázás s vége itt is az lett, hogy a könnyelmű gazdának vagy a földje, vagy a háza került a szatócs, korecsmáros kezére.

Ezeket a bajokon akar segíteni a fogyasztási szövetkezet. Ahol fogyasztási szövetkezet működik, ott szabályozódnak az árak. A szatócs kénytelen alkalmazkodni a szövetkezet áraihoz, ha megbukni nem akar. Az árucikkeket pontosan mérik, s örülnek, ha filléres hasznukat megtalálhatják. Ezek mind olyan előnyök, amelyeket bővebben fejtegetni nem is szükséges. Azt hiszem, eleget mondtam a szövetkezetekről s azoknak ma szinte fel sem mérhető hasznáról. Ne késlekedjünk tehát, hanem álljunk mellé, hiszen egy célja van: a magyar gazdatársadalom megsegítése, annak minél jobb és tökéletesebb kiszolgálása.

(—)

Magyarország természeti és művészeti kincsei

(Második közlemény.)

A cisztercita templom sekrestyéjének igen szép rokokó bútora van. A virágágyas, fásított utcáival kedves benyomást keltő városnak legszebb terei a Király- és a Vörösmarty-tér. Legrégibb utcája a Megyeház-utca. A város egyik nevezetessége, hogy itt élt és működött Prohászka Ottokár, akinek itt szobra van.

A komor sziklán és festői völgyekben épült Veszprém, országunk egyik legérdekesebb fekvésű városa. Székesegyházát még Gizella királyné alapította és az itteni Katalin-kolostorban töltötte gyermekkorát Szent Margit. E kolostor romjai ma is láthatók. Ránkmaradtak a püspöki palota mellett levő Gizella-kápolna ősrégi, bizantikus freskói is. Érdekes látványosság még a művészien rekonstruált román székesegyház, a barokk püspöki palota, a szeminarium melletti Bástyá-kilátó, a püspökkertben épült magyar-stilusu színház, a Tüztorony, stb. Veszprémből autóbusz visz a 15 kilométernyire levő herendi porcellángyárba, melynek készítményei világhírűek.

Győr szépen kiépített belvárosával, patinás utcáival, barokk házaival, egyike Dunántul legjelentősebb városainak. A Király-utcában a Bezerédy-palota világtörténelmi esemény színhelye volt: itt szállott meg Napóleon a győri csata után. A püspöki székesegyházban őrzik Szent László ezüst hermáját, amelyet Kolozsvári Márton és György készített a 14. században. Figyelemreméltó nevezetessége még a városnak a Püspökvár, a Szent Benedek-templom, az új Városház s a nagyszabású strandfürdő. Győrtől félórányira van Pannonhalma, a katolikus Magyarország valóságos „szent hegye.” Történelmi épületeivel, relikviáival minden lélekre mély hatást tesz.

Pápa városához a magyar irodalom kiválóságainak: Petőfi-né és Jókainak ifjúkori emléke fűződik. Református kollégiumát, ahol valamikor diákoskodtak, ma is sokan keresik fel s hagyják el kegyeles érzésekkel.

Az osztrák határ közelében három érdekes város van: Sopron, Kőszeg és Szombathely. Sopron ma is épen őrzi sok század előtti alakját. Várkerületének majdnem minden háza muzeális érték. A régi Városháza, a Várostorony, a Kolostor-utca, a benedekrendi templom, a 14. században épült Szent Mihály-templom s végül a muzeum: mind igen érdekes látnivalók. Ebben a városban lépett fel először, gyermekkorában Liszt Ferenc. Hasonló élvezetet ad Kőszegen régi utcáinak, városházának, a Jurisics-térnek s a Várkörnek megtekintése. Az innen három óra alatt elérhető Irott-kőn az ember az Álpok csodavilágában érzi magát. Meg kell említenünk még a Sopronhoz közel fekvő Eszterházat pazar kasté-

lyért. A „magyar Versailles“ ez, a nagy Haydn működésének színhelye.

Az ország déli részén Pécs, négytornyú alabástromszínű székesegyházával Szent István korának hatalmas, román stílusú bazilikáit varázsolja elénk. Ezt a gyönyörű templomot 1506-ból való vörösmárványoltára, Lotz Károly és Székely Bertalan freskói, továbbá a 11. századbéli altéplom avatják igazi műkinccsé. A közelben fekvő, 4. századból származó ókeresztény sirkamrák, az olaszországi katakombákon kívül szinte páratlanul állnak egész Európában. Nem mulaszthatja el a Pécsre utazó a Zsolnay-majolikagyár megtekintését sem. A Mecsek-hegység zordon vidékének meglepő szépsége a Misina — a negyven perc alatt megmászható Tettye-hegyről — tárul a kiránduló elé.

Kivált szölcérés idején kedves, meleghangulatu városka Szekszárd. Innét ismerhető meg Magyarország egyik leggazdagabb népviselete, a sárközi, mégpedig a mindössze 5 kilométer távolságra fekvő Öcsényben, a tizenegykor végetérő szentmisén, vagy Decsen, amely kilenc kilométerre van tőle.

Szép lendülettel indult fejlődésnek Dunántul két legmodernebb városa: Kaposvár és Nagykanizsa.

A mai Magyarország északi részén végighuzódó hegyvidék: a Börzsöny, Cserhát, Mátra és a Bükk, helyettesíti ma az ország régi állomvilágát, a Felvidéket. Ezek közül legközelebb esik Budapesthez a Börzsönyi-hegység. Vadragényes, patakszerű, hős-forrásos kirándulóhelyeink középpontja Kospallag. Kismarosról gyalog, Szobról autóbusszal érhető el. Egyik legszebb kilátópontjára, a Kisinóca kisebb sétával is fel lehet jutni. A 940 méter magas Csóványos ellenben csak másfélnapos kirándulás keretében mászható meg. Drégely vára a hasonló nevű vasuti állomástól közelíthető meg. Sétautjainak egyszerű és könnyű megközelítése miatt, népszerűségben ezideig a Mátra vezet. Aki egy nap alatt akarja megismerni leglátogatottabb pontjait, az vonattal, vagy autóbusszal Gyöngyösre megy (a Nagytemplomban Dudits freskói vannak), ahonnan szintén autóbusszal juthat a Kékestetőre (1004 m.). A hatalmas „Kékes“-szálló maga is látványosságzámba megy. Gyalog könnyűszerrel megközelíthető a mátraházi turistaszálló, a Szent László-forrás utbaejtésével Mátrafüred, ahonnan kisvasut visz Gyöngyösre. De szép kirándulás a Kékesről a másik út is: Sós-kő, Hősökemléke, Rózsaszállás, Pisztrángos tó, Sóshegyi vadász-ház, Mátraháza, Mátraházáról autóbusszal lehet Egerbe, vagy Párádra jutni.

Eger az északi hegyvidék legrégebbi patinájú kulturvárosa. Barokk házaiért, 1836-ban neoklasszikus stílusban épült székesegyházáért, Maulbertsch 150 éves freskóival ékesített, méltóságteljes líceumáért, gazdag barokk stílusú minorita és cisztercita templomáért, az „egri nők“ által egykor oly vitézül védelmezett várkazamatáért, megmaradt török minaretjéért az utóbbi években immár a külföldiek is ezerszámra keresték fel. Gárdonyi Gézának

a régi bástyafalon levő, „Csak a teste“ felirású sírhelyét minden tisztelője kegyelettel keresi fel. Egertől 30 kilométernyire van az egész világon páratlan színpompájú népképviselőtről híres, 20.000 lelket számláló Mézőkövesd. Miután már Mátyás király is kitüntette pártfogásával ezt a népet, feltehető, hogy „matyó“ elnevezésük „Mátyás népe“ elnevezésből ered. Felejthetetlen élmény vasár- és ünnepnap látni a lakosságot, fél nyolckor, vagy kilenc és tíz óra között a szentmiséről, délután háromkor litániáról kijövet. Ennek az eredeti népnek tanulmányozását igen megkönnyíti a MÁV. stílusosan berendezett új Vendégháza. (Közelebb, csak 70 kilométerre van Pesttől egy másik, népképviselőtről híres falu, Boldog, amelyet Aszódról Turán át lehet megközelíteni. Míse előtt 10—11.) Egerről 33 kilométer hosszú autó- és autóbuszút vezet Lillafüredre, ahol a Hámori-tó partján Mátyás király vadászkastélya stílusában épült Palota-szálló s a Szent Anna- és Szent István-cseppkőbarlangok tekinthetők meg. Miskolcra, mint kiránduló központból autóbusszal közelíthető meg az árnyas tóparton épült Görömböly—Tapolca-fürdő, továbbá a diósgyőri vár, mely Nagy Lajos alatt fényes lovagi élet színhelye volt, valamint (Putnokig vasúttal), onnét júniustól szeptemberig rendes Mavart-autóbuszjáratral), az aggteleki cseppkőbarlang, melynek jósvafői bejáratánál harminc-ötven menedékház található. A cseppkőbarlang ma már villanyvilágítással van ellátva s feledhetetlen látványt nyújt a szemlélőnek. Miskolcon, ahol a Városi Idegenforgalmi Hivatal a kirándulóknak mindenben rendelkezésére áll, érdekes látványosság a 15. századbéli ősi templom az Avason.

Ősszel, szüret idején a tokaji hegyvidék eldorádója a kirándulóknak. A vállalkozóbbak nagyszerű szórakozása az 516 m. magas Tokaj-hegy megmászása, a kényelmesebbek, jó hangulatot keresők Tokajban és Tállyán a régi Rákóczi-pincében, Sátoralfajuhelyen az állami mintapincében töltik el az időt. Akiket azonban a történelmi levegő vonz, azok Sárospatakot keresik fel. Ősi várában még ma is látható az a terem, amelyben Szent Erzsébet született; II. Rákóczi Ferenc e vár tornyából ereszkedett le kötéllel 1701-ben, amikor Lipót csapatai elől menekült; s e vár tróntermében hívta össze az országgyűlést 1708-ban. A kollégium 75.000 kötetet számláló könyvtárában is sok érdekesség van.

Sátoralfajuhelytől csak 8 kilométerre van Széphalom, Kazinczy Ferenc egykori kuriájával.

Körutazásunk legvégére maradt a Nagy-Alföld, amelynek ismertetését méltán tehetjük volna legelőre is. Hiszen a legnagyobb magyar vándor: Petőfi szentelte meg bolyongásaival, különösen a Duna—Tisza-közét. Nincs az a pusztá, az a tanya, liget, terjedelmes parasztváros, csárda, vagy szélmalom, mely ne emlékeztetné rá. Eredeti, idegenek szemében egyenesen exotikus jellege van a kun vidéknek, daliás harna legényeivel, ferdeszemű, tüzes menyecskéivel.

Petőfi kiskőrösi szülőházához, a kiskunfélegyházai lakóhá-

zához minden magyarnak el kell zárándokolnia. Az általa felfedezett és annyszor megénekelt rónaság Fülöpszállás és Szabadszállás körül tárul elénk igazában, a jellegzetes tanyavilág pedig Félgyháza és Szeged között. Szolnokon, ahol a Tiszaparton épült nagyszabású Fürdő-szálló hosszabb ottartózkodást is lehetővé tesz, belecsöppen a vendég a legmagyarabb folyó tarka, eleven világába. A Kiskőröshöz közel levő Kalocsán és Érsekesanádomban, a szindus népviseletet szemlélve, önkénytelenül is eszünkbe ölik Petőfi két sora:

**Ha a föld Isten kalapja,
Ugy hazánk bokréta rajta.**

A duhaj pásztorélet emlékét a Kecskeméttől kisvasuttal egy óra alatt elérhető Bugaci pusztá őrízte meg legjobban, mind a mai napig. Nagykőrösön Arany János lakóháza és a gimnázium, ahol tanárkodott, érdemlik meg a különösebb figyelmet.

Érdekes látványosságai a vidéknek a magyar kulturmunka, a magyaros törekvésű építőművészet alkotásai is. Kecskeméten, a Fő-tér közelében áll az eredeti, magyar diszítésű majolikaház és Lechner Ödön híres magyaros stílusú Városházája. Itt a közelben, a hasadt követ ábrázoló emlékmű helyén esett össze s halt meg Katona József, a Bánk bán szerzője. A város muzeuma mintaszerű vidéki gyűjtemény. Barackérés idején különleges látványossága az éjfélutáni óriási barackpiac.

Kiskunfélegyházán a Komor M. által épített Városháza lép meg szépségével, vakító fehér falában smaragdzöld levelű és tűzpiros majolika van tulipánmajolikával.

A legújabb kor kulturtörekvéseinek leghatalmasabb emlékei Szegeden vannak. A Városi Kulturpalota muzeumban, a Városházán kívül, melyeket Lechner Ödön épített, főképp a Schulek Frigyes és Foerk tervei szerint épült, belsejében magyaros színpompával kidolgozott Fogadalmi-templom, a 13. századból származó Csonkatorony előterében, továbbá a Rerrich Béla által épített Egyetem vonzza ide a látogatók ezreit. Ernek a velencei Szent Márk-térre emlékeztető árkádjai alatt Nagy-Magyarország legkiválóbb íróinak, államférfiainak, művészeinek emlékművei vannak (Nemzeti Pantheon). A magyar kultúrélet Pantheonja ez. Kövei a nagy kultuszminiszter, Klebelsberg Kuno gróf hatalmas akarását fejezik ki örökérvényűen és jelképezik a magyar erőt, amely éppen itt, az Alföld futóhomokján emelt a magyar történelemnek talán leg-súlyosabb napjaiban monumentális kulturbástyákat.

(Folytatjuk.)

Mit kell tudni a gázháborúról?

Első pillanatra különösnek látszik egy pedagógiai folyóirat hasábjain fenti tárggyal találkozni. Mit keres a nevelés kérdései között ez a legujabb harci eszköz, legszörnyűbb valamennyi gyilkoló-romboló fegyver között? Hogyan fér meg együtt a nevelés nagy kérdése, amely minden eszközával a békét és a békés kultúrát szolgálja a — háboru rémségeit felidéző szörnyűséggel együtt, egymás mellett? Hát, — valljuk meg őszintén, — alig van két egymástól különbözőbb dolog az első pillanatra, mint e kettő, de ha körülnézünk a világban s látjuk — mert meg kell látnunk, ha szemünk van, — hogy körülöttünk is csak szinlelik a békét, s a béke jelszavával lázas fegyverkezések indulnak ellenünk és az egész világ ellen, akkor be kell látnunk, hogy ha a békét akarjuk is, legalább a saját védekezésünkre mégis csak kell — sőt szükséges is — gondolnunk. És itt hoztuk közös nevezőre e két — különben lényegileg teljesen elkülönülő — témát: a nevelést és a gázháboru rémségei ellen való védekezés nevelését. Mert erre igenis nevelni kell az embereket, ha nem akarunk úgy járni, mint jártunk az összeomláskor, hogy „nem akartunk katonát látni,“ — s látnunk kellett idegen katonákat, akik darabokra szaggatták ezeréves hazánk testét.

Ugy gondoltuk, nem végzünk hiábavaló munkát, ha akkor, — amikor már törvény is van a magyar törvénytárban a gázháboru elleni védekezésről — segítségére sietünk a magyar nevelőknek s szakavatott helyről, hozzáértő tollal megírt közleményekben ismertetjük meg t. Előfizetőinket és Olvasóinkat a gázháboru művoltával, jelentőségével és az ellene való védekezéssel. Felhasználhatók lesznek e közlemények nemcsak a levante-egyesületekben, hanem a népművelési előadásokkal kapcsolatban is.

A gázharc keletkezése és jelentősége

Minden nemzetnek legnagyobb erőpróbája a háboru. Ekkor pattannak ki az évtizedes békében feltve őrzött titkok, s ekkor állanak sorompóba minden nemzet szellemi titánjai, hogy a nagy viaskodásban a győzelem babérágát nemzetük homlokára segítsék.

Némely nemzetnek a morális ereje nagy, ilyen például a mi kis magyar népünk, mások technikai fölkészültségükben biznak, mint az entente államai: Anglia, Franciaország. A dolgok természetében rejlik, hogy e két erő egymást ellensúlyozni igyekszik, amit az entente államok lázas tevékenységében ma is igen jól láthatunk. Ők hatalmas anyagi áldozatokkal a technika minden ágát a hadsereg szolgálatába állítják, mert érzik és tudják, hogy ha nem dolgoznak s a jövőben nem tudnak valamely meglepetéssel szolgálni, elveszték, letiporja őket ellenfeleik morális ereje. De a morális erőben sem szabad bizni, s tétlenül szemlélni má-

sok technikai készülődését. Nekünk, magyaroknak különösen nem. Félre kell tennünk az ősi nemtörődömséget, közönyt és meg kell törni a turáni átkot. Nagy morális erőnket technikai felkészültséggel kell arra a magaslatra emelni, melyen Mars Hadisten kiválasztottjának trónusa fénylik.

A háboru, mint ismeretes, nem más, mint akaratunknak az ellenségre való rákényszerítése, módozatok és eszközökben való rákényszerítése, módozatok és eszközökben való válogatás nélkül. Hiszen ez igen természetes is, mert a katona nem válogathat mit és hogyan tegyen; egy cél lebeghet csak a szeme előtt: mindent kiméletlenül legázolni a nagy végcél érdekében: győzni!

Az elmúlt világháboru új harcmódot és sok új harcanyagot vetett felszínre, melyek mindegyike hatalmas és respektábilis fegyver volt, s mellyel mindegyik nemzet a győzelem kicsikarása végett próbálkozott. Nem kérdezte egyik sem, hogy szabad-e, nincs-e a hágai egyezményekben tiltó rendelkezésekkel sújtva cselekedete. A fontos az volt: minél többet ártani az ellenfélnek!

A világháboru legnagyobb meglepetése és legrettenetesebb harceszköze a gáz volt. A gáz élettani hatást kifejtő anyag, mely az egyszerű ingertől az élőlény elpusztításáig változott, röviden: sok módon tette harcképtelenné az ellenséges katonát.

Maga a gázharc nem új fogalom. Gondolata már évezredek óta kísértett, s a történelem a tanu rá, hogy már a legrégebb időkben történtek kísérletek arra, hogy vegyi anyagokat használjanak fel az ellenfél harcképtelenné tételére. Már a Kr. e. 5. században, a peloponnézusi háboru idején, a spártaiak Belium városát ostromolva, a vár védőinek ellenállását szurok és kátrány meggyújtása által keletkezett füst fojtó hatásával igyekeztek megtörni. A középkorban a szurok és kengázok alkalmazása gyakran előfordult. A krími hadjáratban az angolok Sebastopol várát nagymennyiségű kénnek a várfalak alján való meggyújtásával akarták elfoglalni. Az angol-bur háboruban az angolok igen gyakran kén-savval töltött kézigránátokat használtak. A francia hadseregnek már a világháboru előtt volt egy fajta puskagránátja, mely fojtó anyagokkal és gázokkal volt töltve. Páris egyik külvárosában, 1913-ban, egy házba bezárkózott apacsbandát ezzel füstöltek ki.

A világháboruban tulajdonképpen a franciák alkalmazták a gázt először. Éspedig egyrészt a fentemlített puskagránát, másrészt a tűzérségi lövedékek alkalmazásával.

Az új harcanyag óriási jelentőségét azonban a német hadvezetőség ismerte fel és értékelte megfelelőképpen, s ezzel érte el yperni harc sikerét: 1915 április 22-én. Ezen dátumhoz fűződik tulajdonképpen a gázharc megszületésének ideje.

De nemcsak a célszerűség, hanem kényszerítő okok is közrejátszottak abban, hogy a német hadvezetőség gondos mérlegelés után elhatározta, hogy harceszközei sorába a mérges gázokat is beiktatja.

A mozgó háboru ugyanis 1914. év végén már álló harcra me-revedett, s az ellenség állásait olyannyira kiépítette, hogy a tűz-
ség sem tudott már kellő eredményt elérni. Új és olyan harcesz-
köz alkalmazása vált tehát szükségessé, mely ellen a legerősebb
fedezék sem véd, s mely behatolva az állásrendszerek gránátmen-
tes kavernáiba is, az ellenséges harcosokat ott is harc képtelenné te-
gye. Ezen feladat megoldására igen alkalmasnak bizonyultak a
mérgezgázok, melyek fajsúlya a levegőnél nagyobb lévén, miade-
nütt a felülethez tapadva a levegő áramlásának irányában hur-
colták magukkal haláltokozó csiráikat.

Különösen fontos okként szerepelt a gázharc bevezetése mel-
lett, hogy 1914. év végén fenyegető mértékben volt érezhető a rob-
banóanyag hiánya: a minden robbanóanyag lelke a **salétrom** fo-
gyóban volt, a blokádnak fejlesztése pedig mindjobban elzárta a salét-
romhoz való hozzájutást. A központi hatalmak hadvezetősége
mindent elkövetett, hogy az idegenből már be nem hozható salét-
romot saját területén előállítsa. Kísérletek folytak, hogy a salétro-
mot a levegő nitrogénjéből vonják ki, de e kísérletek 1914. év vé-
gén még nem vezettek eredményre. E kényszerítő körülmény pa-
rancsolólag sürgette a gázharc bevezetését, melytől a hadvezető-
ség a háboru gyors befejezését remélte.

1915 április 22-én délután 5 óra tájban az Ypernt körülvevő
övben, Langemark és Bischonte közötti frontszakaszon sűrű zöl-
des-sárga felhő (chlorgáz) terjedt a német állásokból az ellenség
felé. A francia 81., az algéri 45. és a kanadai hadosztály harcosai
csodálkozva nézték a felhőt, mely feljük hőmpolygott, s nem
tudták mire magyarázni azt. Rövid idő alatt a felhő elérte őket s
megmagyarázott mindent. A rend felbomlott, az emberek vad haj-
rában menekültek egymást taposva. A felhőt követőleg a német
csapatok — eleinte ugyan félenken — előre törtek és 7 km. mélység-
ben előrejutottak, miáltal az Ypernt körülvevő gyűrűt 25-ről 14
km-re csökkentették.

Ez időtől kezdve úgy a központi hatalmak, mint az ententé
a legnagyobb erőfeszítéssel dolgoztak azon, hogy egymás részére
meglepetésekkel szolgáljanak. A németek kiváló vezetőik és fej-
lett vegyiparuk segítségével az yperni sikerrel magukhoz ragadt
kezdeményezést a háboru végéig megtartották, miáltal úgy a tá-
madás, mint védelemben vezérszerepet játszottak. Hogy mégsem
értünk el vele ennek dacára oly eredményeket, minőket e hatásá-
ban utolérhetetlen, kiváló harceszköz méltán megérdemelt volna,
az elszigeteltségünknek folyománya, miután a hozzá szükséges
nyersanyagot nélkülöztük.

A gázanyagoknak igen nagy hatása abban nyilvánul, hogy
nem mechanikai, hanem fiziológiai, azaz élettani hatással sebesí-
tik meg a harcosokat, mely egy sokkalta kisebb mechanikai ha-
tással hozható létre. Hogy értendő ez? Vegyük például a pikrin
savat. Ebből egy bizonyos mennyiség robbanó anyagként alkal-
mazva sokkal kevesebb embert pusztít el, mint ugyanolyan meny-

nyiségben méregként alkalmazva.

Ehhez járul még, hogy egy robbanó, vagy csak kinetikus hatással bíró lövedék a térnek bizonyos pontján áthaladva, csak azon pillanatban veszélyezteteti az ellenséget. Világos tehát, hogy a robbanó hatású lövedékek csak matematikai vonalakat (röppályákat) és az abbanlevőket veszélyeztetik pillanatig.

A gázanyagoknak ezzel szemben megvan az az előnyük, hogy nem vonalbeli, hanem térbeli s nem pillanatnyi, hanem időbeni a hatásuk. Sőt az anyag kellő megválasztásával módomban áll szabályozni, hogy a hatás milyen időtartamu legyen. Egyetlen gázlövedékkel oly hatást érhetek el, mint a robbanó (repezs) hatású lövedékek tömegével.

Mindent egybevetve a gázanyagoknak előnyei:

- a) mechanikai hatás helyett élettani hatást fejtenek ki,
- b) nem vonalakat, hanem területeket veszélyeztetnek,
- c) a veszélyeztetés hosszabb időtartamú lehet.

Hivatalos amerikai kimutatások szerint Amerika sebesültekbeni vesztesége a lefolyt háboruban 258.338 sebesült volt. Ebből a gázsebesültek száma 70.752, tehát 27.0% volt.

A washingtoni konferencia 5. cikkelye a gázanyagoknak jövőben való használatát eltiltja. Azonban a harci gázok fentemlített óriási előnye a többi harcanyagok fölött arra ösztökélte és ösztökéli a hadviselő feleket, hogy a gázharcot tökéletesbítsék és mélyítsék s ma már általánosságban az a felfogás győz mindjobban, hogy a jövő háborújában élő célok ellen a gázanyagok ki fogják szorítani a robbanó anyagokat.

(Folytatjuk.)

Gyakorlati fogások és eljárások

Helyesírás és nyelvi magyarázatok a „cselekvő iskolában”. Nagy öröömre szolgált, hogy Szerkesztő ur megnyitotta nb. lapjának hasábjait az új Tanterv által kívánt követelményeket tartó tanítóság előtt. Régi vágyunk volt már, hogy kicseréljük egymás tapasztalatait, most végre itt az alkalom, hogy megvalósítsuk a régi vágyat. De rövid leszek. Mondhatom, nagy örööm van, amióta osztályomban én is bevezettem a cselekvő (aktív) nevelőoktatást, aminek az a nagy előnye is megvan, hogy egycsapásra egyéni és kollektív is, még hozzá olyan népes osztályban, mint az enyém. Sohase tartsunk tőle, mintha a cselekvő iskola módszere ártalmára lenne a fegyelemnek; ellenkezőleg, még erősíti azt, mert valamennyi gyermek érdekkeltő foglalkozásba merül s nem jut rá ideje, hogy a szomszédjával fecsegen, vagy másvalammal foglalkozzék óra alatt.

Lássuk ezután, hogyan vezetem én a cselekvő iskola alsóbb osztályaiban a helyesírás és nyelvi magyarázatok óráit, amelyen mondjuk, a főnevet akarom tárgyalni. Először is nem a tankönyv-

vel kezdem! Ezt csak a gyakorlás után vetetem elő — ha éppen szükségét látom — avégből, hogy a tanítványaim még tovább gyakorolják és jobban emlékezetükbe véssék a frissen tanultakat.

Minden gyermek előtt ott van a füzet, a nagytáblára pedig előre felírtam a következő szöveget:

Itt a tél! Vakító hólepel takar be mindent. A tavak befagytak. Télapó jégvirágokat rajzol az ablakokra. Zuzmara csüng a fák ágairól. A kis verebek dermedten ugrálnak a nagy hóban. Megjöttek a tél madarai is. Még a csókák és varjak is megérzik, hogy komoly az idő. Behuzódtak a falvakba; mert künn nem találtak eleséget. Az emberek is téli ruhába öltöztek. De azért vannak ám a télnek is örömei! A gyermekek szánkáznak, csuszkálnak, meg korecsolyáznak. Mások meg hógolyóval dobálóznak, vagy hóembert csinálnak! Van nagy öröm a gyermekek között.

Ez a szöveg azonban tele van kihagyásokkal, mert egyetlen főnevet sem írtam bele s a helyüket kérdőjellel töltöttem ki. A gyermekek a táblára néznek s halkán olvasgatják a hiányos szöveget. Közben mindegyik tanuló elé odateszek egy kis papírlapot, amelyre egy-egy betű van írva mindenkinek.

Ezek a betűk természetesen a kitalálendő főnevek kezdőbetűi lesznek, a közölt szöveg szerint tehát a következők: t, h-l, m, l, T, j-v, a, z, f, á, v, h, t, m, cs, v, i, f, e, e, r, t, ö, gy, h-g, h-e, gy. Ezt a 27 papírlapot — ha több tanuló van, természetesen teljes szerint meghosszabbítom a szöveget, hogy mindegyiknek jusson egy-egy — osztottam szét a tanulók között.

Most azután megkezdődik az aktív tanítás. Aki abban a hiszen van, hogy rátalált a megfelelő szóra, kimegy a táblához és — mindig a szöveg sorrendjében — beírja azt a megfelelő kérdőjel helyére. Legyünk elkészülve a legvaskosabb tévedésekre, de az sem baj, így legalább jobban megismerjük a tanulók gondolatvilágát és gondolkozásmódját. Ez a szókeresés a legmulatságosabb része az órának, amely leplezi a mögötte folyó komoly tanulmányt.

A táblához érve a tanuló kimondja a főnevet s mindjárt azt is megmondja, hogy az személy-, vagy állatnév. Később ezt az eljárást élénk ütemű elemzéssé fokozzuk. De ugyanígy átvehetjük a többi szófajtat is, a melléktneveket, névmásokat, az igék minden fajtát, sőt a határozószókat is.

Az ilyen tanulást a gyermekek sohasem unják meg s tapasztaltam, hogy mindannyian kénytelenek voltak tevékeny részt venni a munkában. Olykor-olykor aztán, a figyelem fokozása kedvéért, nem tartottam be a szöveg szerinti sorrendet, ami lázba hozta az osztályt. Közben jó alkalom kínálkozott az összetett és rokonértelmű, vagy rokonhangzású szavak, az anyagnevek, gyűjtőnevek (mindent stb.) ismertetésére. De a nyelvi magyarázaton kívül a tanulók minden egyes szónak a táblára írásakor a helyesírást is gyakorolják.

A szókereső gyakorlat időtartama legfeljebb negyedóra, de ha különös érdeklődést kelt, vagy sok jó magyarázatra, megbeszélésre ad alkalmat, tovább is tarthat. Amikor azután már átvettük az egész szöveget, letöröljük a táblát s emlékezetből iratjuk le az eredeti szöveget.

A cselekvő iskolában az a tanítás lényege, hogy kutatásra, gondolkodásra készítjük a gyermeket s ezen a módon megismertetjük vele a siker élnék örömeit, ami hajtja az akaratot és tevékenységre szoktat. Ezen az órán dolgozik minden gyermek, mert amíg az egyik a táblára ír, a többi ugyanazt a szót füzetébe írja.

A kis papírszeletekkel való játék felvidítja a gyermeket s a kezdőbetűkkel korlátolt szókutatás erősíti személyiségük érzetét. Minden tanulónak megvan a maga feladata, amelynek elvégzéséért ő felelős, de emellett hasznát látja a többiek fáradozásának is. A cselekvő iskola megadja az ő tanítványainak mindazokat az eredményeket, amelyek gyermektől csak várhatók: a legjelesebb feleletektől a legnagyobb tévedésekig; tanítása kollektív, de egyszersmind egyéni is, azonkívül az önismeretre is rávezet. Ez az erkölcsi oldala a cselekvő iskolának, mely eleven, vidám és munkás szellemet áraszt, ami legjobb bizonyítéka annak, hogy ez az igazi iskola.

Nagyiván B.

A kör területének kiszámítása egyszerű rávezetéssel. A kör területének kiszámításánál általános eljárás az, hogy a kör területét sok körcikkre osztjuk, a körcikkeket háromszögnek vesszük s azok területének összeadás útján vezetjük rá a tanulót az eljárás módjára: a kör kerületét megszorozzuk a sugár felével. Sokkal jobb módnak tartom — már nem egyszer sikerrel végzett eljárásom szerint — alább előadott módszeres eljárást a kör területének kiszámítására.

Mielőtt a kör területének kiszámítására sor kerülne, átismélteljük a négyzet- és téglalap területének kiszámítását. A kör területe kiszámításának tanításához pedig a következő szemléltető eszközt készítjük el.

Vesszünk egy nagy lemez-papírt s tű és fonál segítségével akkora kört rajzolunk rá, amekkora csak ráfér. Ezt a kört az átmérővel két részre osztom. A kör területének felét valamilyen festékkel befestjük, majd száradás után az egész kör területét sok körcikkre osztjuk. (Lehetőleg annyira, hogy a kör hajlása minél jobban eltűnjön.) Most a körcikkeket ollóval szétvágjuk s a szétvágott részeket egymás mellé sorakoztatjuk úgy, hogy az egyik félkör körcikkei íveikkel egyvonalban legyenek. A kör másik felének körcikkeit az előbbi körcikkek között lévő üres közök kitöltésére használom fel, tehát csúcsaikkal ellenkező irányban helyezem őket az előbbi körcikkek közé. Így egy téglalaphoz hasonló idomot nyertem, melyet pontosan derékszögűvé úgy teszek, hogy a szélső körcikkeket felezem s az egyik oldal fölösleges kör-

cikkét a másik oldalra teszem, miáltal mindkét oldalon derékszöget kapok.

Az így alkotott téglalapon a következőket szemléltetem:

- a) a téglalapot a két félkör szétvágott részei alkotják;
- b) a téglalap éppen olyan hosszú, mint a félkör kerülete;
- c) a téglalap szélessége éppen akkora, mint a sugár;
- d) e téglalap területe éppen akkora, mint az előbbi kör területe.

Most már önként kínálkozik az egyik számítási mód: a körterület akkora, mint a félkör területének a sugárral való szorzata.

Az egyszerűbb számítási mód szemléltetését a következő kérdés vezeti be:

Hány olyan négyzet fér erre a téglalapra, mint amilyen széles? — Egyszerű mérés, vagy becslés útján is megállapíthatjuk, hogy három és egy hetedrésznyi. Pontosan is megtudhatjuk számítással:

A téglalap hosszúsága akkora, mint a félkör kerülete. Ha tehát a kör sugara pl. 20 cm., akkor az egész kör kerülete = $40 \text{ cm.} \times 3.14 = 125.6 \text{ cm.}$

A félkör kerülete tehát $125.6 \text{ cm.} : 2 = 64.8 \text{ cm.}$

Mérjük most meg a téglalap hosszúságát! Pontosan ennyi lesz! A téglalap szélessége éppen annyi, mint a sugár: 20 cm.

Hányszor fér rá a 64.8 cm-es téglalap hosszára a 20 cm.-es négyzet?

$$64.8 \text{ cm.} : 20 \text{ cm.} = 3.14.$$

Tehát a kör területe egyenlő a sugárból készült négyzet 3.14-szeresével.

De még gyorsabban kezelhető szemléltető eszközt nyerünk, ha egy másik hasonló nagyságú négyzettelappal és a körcikkekből kirakott téglalappal egyenlő lemez-papírral egészítjük ki szemléltető anyagunkat.

A kör területének ilyen módon való kiszámítása azért is könnyebben érthető lesz a tanuló előtt, mert ennek elkészítését ők maguk is elvégezhetik s így az öntevékenység útján maguk is rájöhetnek — irányításunk mellett — a kör területének kiszámítására.

T. M.

Milyen térképek legyenek az iskolákban? Legelőször is elengedhetetlenül szükség van a község (város) és környékének részletes térképére. Ha van részletes katonai térkép (1:25.000, vagy 1:75.000), úgy ez is megfelel, ha nincs, magunk is elkészíthetjük megfelelő nagyságú papíron zsiros, színeskrétával, vagy vízfestéssel. Ezen a térképen legyen rajta mindaz, melyet a szülőföldről tanítani akarunk.

Szükséges egy olyan vármegyei térkép is, melyen a hegy- és vízrajz van feltüntetve a fontosabb helységekkel és közlekedési utakkal. Ennél a térképnél ajánlatos az egyes járásokat külön színekkel festeni, de jó lesz az olyan térkép is, ahol a vármegye egy-

szinü s benne a járások határvonalai vannak élénk színnel feltüntetve. Fontos csak az, hogy ezen a térképen a belső részletezés a vármegye határán kívül is folytatódjék, hogy a vármegye szélén lévő községekben a természetes környezet, melynek a közigazgatási határ nem szab határt, felkereshetők legyenek.

Nagyon jó szolgálatot tesz egy olyan térkép is, melyen az a nagyobb földrajzi egység van feltüntetve, melyben a vármegye fekszik. Így pl. a Dunánul, a Nagy-Alföld, Kis-Alföld, Északnyugati-Felvidék stb. Ez is hegy- és vízrajzi térkép legyen, a fontosabb helységek, közlekedési utak és megyehatárok feltüntetésével és a lap széléig terjedő részletes kidolgozással.

Nem lehet iskola a régi Magyarország hegy- és vízrajzi és politikai térképe nélkül, amelyben a trianoni határ fel van tüntetve. Szükség van azután Európa hegy- és vízrajzi térképére az országhatárok, fontosabb városok és utvonalak feltüntetésével. A világ részek térképe a tanítási anyagtól függ. Magyarország gazdasági és népesedési viszonyainak feltüntetésére azonban szintén magunk készítsünk szemléletes grafikonokat és térkép-vázlatokat. Nagyon fontos azonban az, hogy a nagy falu térképek és a tanulók térképének adatai és lapjai megegyezzenek egymással és ugyanazon adatokat tartalmazzák.

K. J.

Szerkesztői üzenetek

Felkérjük t. Előfizetőinket és Olvasóinkat, hogy minden a lap szellemi részére vonatkozó cikket, ismertetésre szánt könyvet, cserepéldányt, ugyszintén minden a nevelésre vonatkozó kérdést a lap szerkesztősége címére (Vicsay Lajos áll. polg. isk. tanár Szeged, Madách-utca 17. sz.) küldeni sziveskedjenek.

Hortobágyi I. Budapest. Örömmel várjuk további küldeményeit! Szeretettel üdvözljük!

Kovács J. Zalaegerszeg. A gyermek tulajdonképeni meseköre, vagyis a legismertebb európai tündérmesék (Piroska és a farkas, Csizmás kandur, Hüvelyk Matyi, Jancsi és Juliska, Hófehérke, Hamupipőke, Csipkerózsika stb.) élvezésének ideje általában 4—5 éves kortól a 9—10 éves korig tart, azonban a gyermek egyénisége és környezete szerint változik. A leányok és falusi gyermekek rendszerint jóval tovább kedvelik a mesét. Négy-öt éves korig nem tündérmeséket és hasonló termékeket, hanem inkább saját, jól ismert világukból vett elbeszéléseket kívánnak a gyermekek. 8—9 éves korában azután már hősmondákat, majd kalandos törtétiákat, Robinsont és hasonló történeteket kezdik kedvelni. A leányok kevésbé, mint a fiuk. Az Andersen-meséket a nagyobb fiuk kedvelik jobban. Az Aesopus-mesék, továbbá Phadrus- és Lafontaine-mesék nem valók gyerekeknek, ugyszintén a körmörfont cselekményü keleti mesék sem. Előbbiek megértéséhez ugyanis nagyobb élettapasztalat szükséges, mint amivel a gyermek rendelkezik.

Ezt olvassa el! Minden tanítót érdekel!
Iskolai könyvtárból nem hiányozhat!

1936 TAVASZÁN MEGJELENIK
A GYAKORLATI PEDAGÓGIA
KIADÁSÁBAN

A Tanítók Tanácsadója,

amely

EZER nevelési kérdésre megfelel,
EZER tanácsot ad a magyar tanítónak
EZER ügyében segíti meg,
EZER felvilágosítást ad,
EZER dologban tájékoztatja,
EZER utbaigazítással

mindazokat, akik hozzáfordulnak s átolvassák!

EZER OLYAN TUDNIVALÓT KÖZÖL,
AMIT MA MINDENKINEK TUDNI KELL!

Ez a minden tanítónak NÉLKÜLÖZHETETLEN TANÁCSADÓ eligazít MINDEN NEVELÉSI-, ILLETMÉNYÜGYI-, ISKOLAI-, ISKOLÁNKIVÜLI- A MINDENNAPI ÉLETBEN SZÜKSÉGES KÉRDÉSBEN S UTMUTATÁST AD MINDEN KÉRDÉSRE, amire A MAGYAR TANÍTÓ KÉRDEZI!

Ez a több mint 320 oldalon megjelenő, eddig egyedülálló mű, csak a Gyakorlati Pedagógia előfizetői számára lesz kapható 1 pengő 80 fillérért.

Bolti ára 3 pengő

MEGKAPJAK MINDAZOK KEDVEZMÉNYES ARBAN, AKIK A GYAKORLATI PEDAGÓGIA C. FOLYÓIRATRA LEGKÉSŐBB 1935 KARÁCSONYIG ELŐFIZETNEK